

નરસિંહમહેતા કૃત

વિન્દ ગમન

૧૦૭૮૮

શા. વિ. પાઠક.
ન. ડા. પરીખ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૦૭૮૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ગો વિ ગમન

વિષય દં-૧૪

નરસિંહમહેતા કૃત
ગોવિન્દ ગમન

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ પાઠ્ય-પુસ્તક ૧૮ મું.

નરસિંહમહેતા કૃત
ગોવિન્દ ગમન

સંપાદક

રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠક

તથા

નરહરિ દ્વારકાદાસ પરીખ

ગુજરાતીના અધ્યાપકો, ગુજરાત મહાવિદ્યાલય, અમદાવાદ.

સંવત ૧૯૭૬

સને ૧૯૨૩

મૂલ્ય રૂ. ૦-૫-૬

મુદ્રણસ્થાન: આદિત્યમુદ્રણાલય-અમદાવાદ.

મુદ્રક: પ્રાણજીવન વિશ્વનાથ પાઠક.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
અમદાવાદ
૬-૧૨ ગુજરાતી કોષ્ટિકાંશ મંડળ

આકાશ ૧ લી

પ્રત ૫૫૦

પ્રકાશક

કિશોરલાલ ધનશ્યામલાલ મશાવવાળા

મહામાત્ર, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ.

મે ભેલ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠની સ્નાતક પરીક્ષા માટે ‘ગોવિન્દ ગમન’ અભ્યાસ ક્રમમાં મૂકાયું પણ તે છૂટું નહિ મળતું હોવાથી અહીં વિદ્યાપીઠની પુસ્તક-સમિતિના બીજા પરિપત્ર (મિતિ પ્ર. જ્યેષ્ઠ સુદ ૨ સં. ૧૯૮૯) ની રૂઢિએ પુસ્તક રૂપે પ્રકટ કર્યું છે.

આ કાવ્ય ‘સુરત સંગ્રામ’ અને ‘સંહસ્રપદી રાસ’ પછી રચાયું છે એવા તેમાં ઇસારા છે. (જુઓ પદ ૧૧ પંક્તિ ૧૨ તથા પદ ૨૮ પંક્તિ ૯). કવિની ઉત્તરવયની આ કૃતિ છે. કવિ પોતે કહે છે કે “વળિયાં પળિયાં પડિયાં અંગે ત્યારે તો મિ લખિયું રે” અને

આજ કાલ કરતાં જરા આવી (તોય) નથી મૂકાતી માયા રે.
મરૂં ત્યારે માયા મૂકાએ, બળતે બૂકાય તે બૂકું રે;
અવસર ગયો ફરી નહિ આવે, માટે સમય નહિ ચૂકું રે.

(પદ ૩૩)

એ પંક્તિઓ જોતાં કદાચ આ તેમનું અંતિમ કાવ્ય પણ હોય. ૨૬ મા પદના “નરસંઘના સ્વામીનો હસ્તી” એ શબ્દો હસ્તીની કદપનાની અપૂર્વતા પણ પ્રગટ કરે છે. એટલે એ ભક્ત કવિનાં બીજાં સર્વ કાવ્યોમાં આ કાવ્ય વિશિષ્ટ અગત્યતા ધરાવે છે.

પાઠ નક્કી કાવ્યામાં, પ્રાચીન કાવ્ય ત્રિમાસિકના ત્રીજા અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ ‘ગોવિન્દ ગમન’ ઉપર મુખ્ય આધાર રાખ્યો છે, અને ગુજરાતી પ્રેસ તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ નરસિંહ મહેતા કૃત કાવ્યસંગ્રહમાંનું ‘ગોવિન્દ ગમન’ સરખામણી માટે સાથે રાખ્યું છે. બંને ત્યાં

મુઘી પ્રાચીન કાવ્ય (પ્રા. કા.) ના પાઠને જ વળગી રહ્યા છીએ. ગુજરાતી પ્રેસની આવૃત્તિ (ગુ. પ્રે.) નાં અગત્યનાં પાઠાન્તરો નીચે ટીપમાં આપ્યાં છે અને એએક જગાએ કલ્પિત પાઠ મૂક્યો છે.

વિદ્યાર્થીને સુગમ પડે માટે ટુંકી સૂચક ટીકા પછવાડે આપી છે. આશા છે કે સામાન્ય વાચક વર્ગને પણ તે ઉપયોગી થશે.

દ્વિતીય ન્યેષ્ટ શુદ્ધ ૧.
સં. ૧૯૭૯.
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ,
અમદાવાદ.

રામનારાયણ વિ. પાઠક
નરહરિ દ્વા. પરીખ
સંપાદકો

અનુક્રમણિકા.

ગોવિન્દ ગમન

૧

ટીકા

૨૮

.

ગોવિંદ ગમન.

રાગ સામેરી

અવર્ણિય છો અવિનાશ, કૃષ્ણ કૃપાળ દયાળ રે;
તોય દાસાનુદાસ ગુણ ગાય, હોઠએ વર્ણિય વિશ્વપાળ રે. ૧૬.
ઋષિપત્ની ઋષિ વચન પાળવા, મધુપુરમાં અવતરિયા રે;
મેદિની મારણ મામા ભયથી, ગોકુળમાં જઈ ઠરિયા રે, કૃષ્ણ. ૮
બક બકી ત્રણાવત કાલિ મર્દન, (જીણે) અગાસુર કેશી માર્યા રે;
પુરંદર પરમેષ્ઠિ ગર્વ ઢાળિયો, જહુતાઇયે સંકટ નિવાર્યા રે. કૃષ્ણ.
બાળલીલા દાણલીલા લાલે, રાસલીલા જળલીલા કીધી રે;
ગોકુળ કાજ પૂરૂં થયેથી, મામાને અવળી મત દીધી રે. કૃષ્ણ. ૮
જન્મ મખાંતર મામાએ કાઢી, અકૂર ગોકુળ મેલ્યા^૧ રે;
નિશાએ નંદ ઘરેં રથ છોડી, કૃષ્ણને મળિયા વે'લા રે. કૃષ્ણ:
તિણે કૃષ્ણનું ગમન કરાવ્યું^૨, તે (તો) પ્રાકૃત માંય કરિયે રે;
ભક્ત કવિ રખેં એક જણો, (તોય) જિમ તિમ નગસંઘ તરિયેરે:કૃષ્ણ.૧૨.

૫૬ ૧ છં. રાગ માડ.

જવ અકૂર આવ્યા વૃજમાં, જીએ ગોપ ગોપીનાં ઘે'લાં;^૩
કૃષ્ણ મુખે નિરખ્યા કરે, જેનાં મન નથી મેલાં. ૧૬.
સૂતાં બેસતાં બેઠતાં, રમતાં જમતાં કે'જ કૃષ્ણ;
બાળ રૂએ કૃષ્ણ કૃષ્ણ કહી, ન મટે કોની તૃણ! જીએ. ૪
નંદ જશોદા નંદન વિના, નવ લે અન્યનું નામ;
હામ કામ ધામ કૃષ્ણજી, અવશેષે નામ રામ. જીએ.

૧. મોકલ્યા. ગુ. પ્રે.   ૨. કરાવ્યું. ગુ. પ્રે.   ૩. ઘેલાં. ગુ. પ્રે.
૪. કરે. ગુ. પ્રે.

એ વિધ વાટે નિરખનાં, અકૂર ભવને રે આવ્યા;
 રથે રેવંત રૂડા જોડિયા, અકૂર કૂર સંદેશે લાવ્યા !   જુઓ. ૮
 ગોપિયું એ જમ્મ નંદને કહ્યું, મહારાજ કો રાજ પધાર્યા.
 અકૂરને નંદે ઓળખ્યા, સામા લેવા સધાર્યા.   જુઓ.
 માન પાન સનમાન શું, અર્ધ પાંચે રે પૂજ્યા:
 નરસંઘયાના નાથે નિરખિયા, નિશ્ચે કાકા નહિ દૂજ.   જુઓ. ૧૨

પદ ૨ જુ. રાગ સિંધુડો.

અકૂર જે આવિયા નંદને ભાવિયા, હરિ ભક્તે આવિયા (કહી)
 હાથ જોડ્યા;
 કામ મુજ રંક શું કોંજ નિશંક શું, પ્રભુ પધારી મુજ પાપ
 છાડ્યાં. ટેક.

કૃષ્ણને સાન કરી (કે) પાગ લાગોહરિ, (આપણુ) કિંકર એમના
 કૃષ્ણ ભાયા;
 હાલોં ભક્ત જહુરાધ નિશ્ચે સમે ત્યાં જઈ, મા આયુંના દેખતાં ચરણ
 સાંયા. અકૂર. ૪

તેજ જળહળ થમ અકરની શુદ્ધ ગમ, જિમ નિમ મનવશ કરી આશીશ
 દીધી;
 લેમ કુશળ પૂછિયુ માંડે મુગી રચિયું, પછે પોતાતણી (ત્યાં) વાત
 કીધી. અકૂર.
 (રાથે) જગ્ન આરંભિયો માટે હું આવિયો. (દહીં) દૂધ લઈ
 કૃષ્ણને^૫ ત્યાંય આલો;
 નરસંઘના નાથ જે લેજો તમે સાથ તે, (વળી) કાલને કાલ
 નંદરાય હાલો. અકૂર. ૮

૫ દહીં દૂધ કૃષ્ણ લઈ ત્યાંય આલો. ગુ. પ્રે.

પદ ૩ જી રાગ ધનાશી.

ટૂંકાશુ જવાનું સાંભળ્યું ગોપિયુંએ જ્યારે જી;
 વાદ્ય દેખી અન્ન જેવી, નિમ થઈ સ્ત્રિયું ત્યારે જી. ટેક
 કેના સસરા સ્વામી પિતા બ્રાતા હુના જી;
 માટે “ગળે ઝલાઈ” ગઈ ત્યાંથી સૌકો દયિના પક જી. કૃષ્ણ. ૮
 વળી ત્યાં ગોપ સખાએ સુશ્યું ગમન જી;
 તિણે તો અકર મારવાનું કીધું મન જી. કૃષ્ણ.
 એત્યા ચતુર્ભુજ ગોપ ચિત્ત જેહ જી;
 પુર પડો વજડાવી કહ્યું કે’ણ નેહ જી. કૃષ્ણ. ૮
 ઇમ કરતાં કરતાં થઈ મધરાત્યું જી;
 અકૂર જોઈ દંગ થાય નેહ નાતું જી. કૃષ્ણ.
 નેહીને વેળાની વિકૂલ આવ્યા જી;
 નરસંહના સ્વામીને માથે પૂદાવ્યા જી. કૃષ્ણ. ૧૨

પદ ૪ જી રાગ કાનડો.

ગોપું શાંતિ થઈ પશુ, ગોપિયું મન દુઃખ ધરે;
 ચપળ ચપળા મધુપુરની, વશ વિકૃતને તો કરે. ટેક
 લાજ મુરબદા મૂકીએ પશુ, હરિ ન જવા દીજિયે;
 એમ રંગ તરંગ કરે ઘણા, રમાનાથ વિણ કિમ્ રીજિયે. ગોપિયુ. ૪
 જીવતિયુંને વાતું કરતાં, મધરાત્યું ચીતૌ છે;
 સાસુ નણદી ગાળ બણની, વહુવાર કેરી શું રીતૌ છે? ગોપિયું.
 જીવ વેણાં ખેળિયાં તે, ખીજ ખીજ ધરેં લગ્ન ગઈ;
 રાહી રાધા ચંદ્રમાગા, ત્યાંની ત્યાં ખેશી રહી. ગોપિયુ. ૮
 ધરેં ગઈ ગોપિયું સવેં, (પશુ) નિદ્રા કે કરતી નથી;
 સ્વામી મારે આંખડલૌં કાઢે, (પશુ) ડરાતી ડરતી નથી. ગોપિયું.

કોઈ ખીકથી કોઈ લાજથી, ઘડી એક બેતો સૂઈ રહી;
સ્વામી નરસંઘનો વસ્યો મનમાં, ચટપટી ચિત્ત^૭ નવ ગઈ! ગોપયું. ૧૦

૫૬ ૫ મું રાગ આશાવરી.

મા આપ ભરતાને બૂલવવા, સ્વલ્પ સૂઈ રહી બાલી રે,
વલુણાં ખીંચવા કડી શ્યામા, રાત્રું મધ^૮ જવ કાળી રે. ટેક
કોઈ એક દિવસનું વલુવે, તિને સાસુ વઢવા ધાતી રે;
કો બગમગે વાસીદુ કરવું, (તે) મધરાતે કરવા જતી રે. સ્વલ્પ. ૮
કોઈ વા'ણું વાગે ગાઇયું દોવી, (તે) રાત્રુંમાં જઈ દોતી રે;
તિમાં વચ્છ સાટે ગાઇયું છોડી, કૃષ્ણ વિરહે રોતી રે. સ્વલ્પ.
કો સેલો^૯ સ્વ પાગ બાંધી, નિજ કુચને દોતી રે!!
કો ભાજન અવળાં મૂકી, સોડ સામું નવ જોતી રે! સ્વલ્પ. ૮
કો “વાસીદામાં મુશળું” લઈ, જઈ^{૧૦} બાહર નાખેરે;
મારો મારો અકરને બાઈ, કૂરપણું જે દાખે રે! સ્વલ્પ.
(કો) કૃષ્ણ કૃષ્ણ ઇમ કે'તી કો, તિમિર સોપાને પડતીરે;
કો પ્રભાત ગાયે મધરાતે, જમે તિમ^{૧૧} બડબડતી રે. સ્વલ્પ, ૧૨
આણી વિગતે પ્રભાત ગાતી, સુણીએ^{૧૨} સહુ ઓતારે;
સ્વામી નરસંઘ પ્રેમ નિરખે, ટગટગ ટશે જોતા રે. સ્વલ્પ.

૫૬ ૬ મું રાગ પ્રભાત.

વલુણાં વલુવતી હરણિયું નિરખતિ, પદ્મની આપ પ્રભાત ગાતી;
(આ) રાત્રું પડી માસની (કે) શકે ખટ માસની, કેમે કરીશે નથી^{૧૩}
રાત જતી? ટેક ૪

૭ ચિત્તનિ. ગુ. પ્રે.

૮ મધરાત્રિ. ગુ. પ્રે.

૯ સેલે. ગુ. પ્રે.

૧૦ જઈને. ગુ. પ્રે.

૧૧ તેજ. ગુ. પ્રે.

૧૨ તે સુણીએ. ગુ. પ્રે.

૧૩ કે મે કરી નથી. ગુ. પ્રે.

રાત્રિને કા'દવા પ્રભાતને બાળવા, કૃષ્ણ ચરિત્ર સહુ ગાય બાળી;
કપટી જે કા'નડો (૫૫) પાતાં^{૧૪} પ્રાણુજ હર્યો, શકટાસુર ત્રાડિયો
પાદવાળી. વલુણાં.

(જવ) આપણે પકડતી ત્યાંથી એ નાસતો, વર્ગો દૂપ ત્રંડે^{૧૫}ધાતું મર્મ
બાપે:

જાછડ ચારતાં વચ્છાસુર મારિયો, જિતે નિગમ કિંચિત કહી ન દાખે.
વલુણાં. ૮

કાલિ મર્દન કરી આપણાં વસ્ત્ર હર્યો, કદમ ઉપર એહ ચઢી^{૧૬} બેઠો:
બ્રહ્માનો ગર્વ ભગવાને^{૧૭} મનથી હર્યો, આંજલિયા (જેવા) વૃક્ષથી
નવ નેઠો. વલુણાં.

ગુણ ગણ એહના કુણ કહે (ધરી) દેહના, નિગમ જેવા નેતિ નેતિ
બોલે:

નરસંઘ (યા) ના સ્વામી (ને) નિરખતાં^{૧૮} દુઃખ વામિયે, એહ ગુણ
આપમા એહ તોલે. વલુણાં. ૧૨

૫૬ ૭ મું રાગ પ્રભાત.

(ચંદ્રમાગા કહે) મુગુ સાહેલડી થઈ સહુ ઘે'લડી, કે તણો બોધ
મનમાં ન લાગ્યો:

પુત્ર પતિ પરહરી (એક) ધરી હૃદયે હરિ, કાત્યાયની પાસથી એજ
માગ્યો. મુણ. ૧૮૬.

કૃષ્ણ જ્યાં જાય ત્યાં મિષ કંઈ કા'ઢોને, ગોતવાને સહુ જઈએ ગોરી;
(મમ) પૂડે ફરિયે બઈ આબરૂ સર્વ ગઈ, (વળી) શાસ્ત્ર પરાં કરી
કરિયે ચોરી! મુણ. ૪

૧૪ ધાવતાં. ગુ. પ્રે. ૧૫ ત્રટે. ગુ. પ્રે.

૧૬ ચઢીય. ગુ. પ્રે. ૧૭ મહાવાનો મદ. ગુ. પ્રે.

૧૮ નિરખિ. ગુ. પ્રે. ૧૮૬. ઉપરનો પાઠ ગુ. પ્રે. નો છે. પ્રા. કા. માં
ચંદ્ર૦ એવો ટેકનો પાઠ લખ્યો છે.

એક દેહ એહની નિરખિયે નેહથી, ધારી (એ) ગુડ ચક્રેશ પિયુષ
ભારી,
(ઈમ) વચ કરી ગોપિયું સર્વને એ વિધે: જીણે શૈનકાર દશદિશ
ધારી: સુણ.
(જમ) ગાડી વચ કરે ગડના બક્ષને, મૃગ સુણી ગાન (વળી)
તિમ ગોપી હુધ;
(એક) કૃષ્ણજી કૃષ્ણજી વદનથી માખિયે, (વળી) વાસના ગોપીની
અન્ય મુઝ. સુણ. ૮
હર નહિ કંસનો તિમ મા બાપનો, નિંદ અતિ થઈ પતિને ન ગણિયે;
આપણુ જિમ થઈ વૃજ (સુટ્રી) સહુ તિમ થઈ, કો' પછે કો તણો
વાંક બણિયે. સુણ.
નરણુ છોકરડાં ધરડેરાં વચ કર્યા, જડ ચૈતન્ય વળી દેહ ધારી:
નરસંઘયો ચિત્ત ધરે શી વલે તો થશે, મલિલ વિણ સૂકશે વેલ
ધારી. સુણ. ૧૨

૫૬ ૮ મું રાગ પ્રભાત.

(રાધા કહે) (સુણિયે) સાહેલિયો માહરી (ગદ) વાન કહે જાહરી, ને
તમે સહુ મનમાં ધરજો:
નંદ નંદન (એકદિ) આવિયા^{૧૯} મુને ઘણું ભાવિયા^{૨૦}, (મેં) વચનથી
બાંધી કથું મુને વરંન. ટેક.
વચન (મુને) આપી ગયા^{૨૧} (તેતો) વિસરી કંઠક રહ્યા^{૨૨}, મેં
પણ ચિન્દથી ચોર પકડ્યા^{૨૩}:
વિવિધ પેર પૂછિયું પણ એ છટકે ઝટ, (સખી) મેં પણ આ વિધે
ખૂબ ઝકડ્યા^{૨૪}! સાહેલિયો. ૨૫ ૪

૧૯ આવિયો. ગુ. પ્રે. ૨૦ ભાવિયો. ગુ. પ્રે. ૨૧ ગયો. ગુ. પ્રે.
૨૨ રહ્યો. ૨૩ પકડ્યો. ગુ. પ્રે. ૨૪ ઝકડ્યો. ગુ. પ્રે.
૨૫ રાધા. પ્રા. કા. કપરનો પાદ ગુ. પ્રે. નો છે.

(મેં કથું) વદને કાજળ કથું પાર વિલુહાર (જ) જથું. (ગાત્રે)

તાંજૂવ લાગિયાં કંથ મારા!

આંખે ઉજ્જગરા (મેડો) અંગ આગસ ભર્યા, તો કહે ગયો ન્યાં

હુતાજ વારા! સાહેલિયો.

એ શબ્દ સુણી મન માંલ ધૂણી વણી, એ સાથ બોધ્યાના નીમ લાધા^{૨૬}:

માંડમાંડ (મેં) ધમકયું (તે) ધણે નક્કી ધયું, (પછે) મુને મનાવાતણા

(ધણે) ફંદ કીધા. સાહેલિયો. ૮

આવર^{૨૭} જાવ કટાક્ષ મુરલી ધણી વાધ વગી, સખાની સાથ મુને

કે'ણ કા'વ્યાં:

મે કંઈ નવ ધયું (મન) ગમતું મન વશ કર્યું, (એ) ફંદીના ફંદ

બાધ કંઈ ન ફાવ્યા. સાહેલિયો.

એક દિ (અમો) નીસર્યા [મહીનાં] માટ માથે ધર્યા, (એ) દાવ

જોધ ધણે કુંજે રોધ્યાં:

(અમો) કુંજ ગણી માંડી સંતાપ સહુ સુંદરી^{૨૮}, જે થકી ધણે નવ

અવગ્રોધ્યાં. સાહેલિયો. ૧૨

(હું) રહ્યો સંતાપ જહ્યો કેતકી કેવડો તહ્યો. (મહી) એકસો

આવિયો છાનો માનો:

પોકાર પૂડે રહી કરિયો આણી વિષે, મેં (પણ) નહ્યો ઓગળ્યો

એજ કા'નો. સાહેલિયો.

(કે') કેવડા પર કાલિ જશે સર્પ એ (સર્પ), અલિ વગી^{૨૯} સર્પ

[સર્પ] ધમ શબ્દ સુણિયો:

અંગ ધ્રુજ ગયું કેશ વિખરાઈ ગયા, શરીર સારે પરસ્વેદ વળિયો!

સાહેલિયો. ૧૬

૨૬ સીધાં ગુ. પ્રે.

૨૭ હાવ ગુ. પ્રે.

૨૮ સંતાપ હુંસ ભરી સુંદરી ગુ. પ્રે.

૨૯ અલિ ગુ. પ્રે.

(બાધ) નાસતાં નાસતાં હું પડું આખડું, ત્રાસ પામી ઘણું મન
માંલી;

અઢામને^{૩૦} વિસરી હે કૃષ્ણ! કૃષ્ણ! (હું તો) ઉચ્ચરી, (ક) ગોપીના
નાથ મેં નિખ્યો ત્યાંહી. સાહેલિયો.

વા'લો દડગડ ઘોડિયો મુજને આલિંગિયો, (વળી) “ હર નહિ હર
નહિ ” એમ ભાખ્યું;
નરસંઘના નાથનું કપટ કળી ગઇ, તોય બાધ હેત એનું એજ રાખ્યું.
સાહેલિયો. ૨૦

પદ ૬ સુ' રાગ રામઝી.

આ વિધે કૃષ્ણ ચરિતનાં, ગાય (રે) મધરાતે પ્રભાત;
વિરહે કૃષ્ણ કૃષ્ણ ઉચ્ચરતી, જુએ વા'ણ વાયાની વાટ ટેક.
જોકે સામાન્ય સ્ત્રિયું ગાય તો, મધરાતે (રે) પ્રભાત;
ત્રાસનાં માર્યા હેઠે પંખીડાં, (પછે) રાધા સ્વરની શી વાત! આ. ૪
વંદાવનનાં વિલંગમ વિલાસિયાં, નિત રડાં સુણનાં ચરિત;
તે શબ્દ સુણી કિમ્ શાંત રે', થયેલાં(રે)અંગ સર્વ પવિત્ર! આ.
પંખી માત્ર નહિ પણ પશુ જાગિયાં, સુણી સ્વામિની(મુખ)વાણ;
ત્યાં સ્થિર જમુના લાગી ડોલવા, સ્વર થિયો જળચરને જાણ. આ. ૮
સ્વર સુણિયો સૂરજ દેવતા. પાળા (રે) ધાયા કરવા પ્રકાશ!
સ્વર સુણિરે કમળ ખીલિયાં, કપન્યો (રે) પોયણીને ત્રાસ. આ.
ધ્રુવડું રે ધ્રુવરાધ નાશિયા; નાડી (રે) નાથ પ્રથમ ખાનાર!
આમાચિદિયાં ચીખડી (રે) નાશી ગઇ, પંખિયે મુક્યા ગર જવા બાર.
આ. ૧૨

શિયાળુંએ શબ્દ છોડિયા, મીંદડાએ મૂકી શીકાર;
સૂર્ય વિશુ સિંહ નાશી ગયા, ગયાં (રે) ત્રાસ વડે તેણી વાર. આ.

૩૦ વગાધને શુ. પ્રે.

માંકડ ચાંચડ રે ભૂખ્યા રહ્યા, મૂક્યો મચ્છરે (રે) સોર;
આ વિરહી પ્રાણી (રે) જાગ્યાં કંઠ્યાં, ન જાગ્યા જાણી નંદ કિશોર.
આ. ૧૬

હરિ જગાડવા આવી ગોપિયું, પૂછ્યો રાધાને (રે) સમાચાર:
બાધ તુજને હરિ મળ્યા હશે, તારા (રે) ચારા નંદ કુમાર! આ.
રાધા કે' હું પણ બાધ તમ જશી, નશ્ટ નથી દોષ નંદલાલ:
સખી નીશે હવે તો કતારિયાં. નરસંઘ (યા) નાં સ્વામીએ વા'લ.
આ. ૨૦

પદ ૧૦મું. રાગ ગોડી.

પ્રભાત જાણી પંખીડાં રે કંઠ્યાં, કાકા કરે ત્યાં કાકા રે:
પપૈયા તો પિયુ પિયુ ઝંખે, ડાડા કૌ કૌ કરે વડ શાખા રે. ૨૬.
ભોર ટોકાર કળા કરે મુંદર, આંસુ વહે દેલ વીણે રે;
પલાશ પર રૂડા પોપટ બોલે, કોયલડી ટકકે સ્વર ઝીણે રે. પ્રભાત. ૪
ચક ચક કરતી ચકલિયું (રે) આવે જાણે વિયોગ તો ભાગે રે:
ખુશ ખુશ ખુશ ખીશકોલી કે'છે, (પણ) રાધાને રૂંડું ન લાગે રે! પ્રભાત.
વાછરે ભાં ભાં શબ્દજ ભણતાં, ગામ્યું બાંબાં શબ્દ બોલે રે;
શીતળ મંદ પવન સુવાસિત. વામા વસ્ત્ર કડાડીને ડોરે. રે!! પ્રભાત.
તે ટાણે તો જાગિયા અધૂર, જાણે ભધ ગયો ભોર રે;
નરસંઘયાના સ્વામી પિણુ ન જાણે. કે છે ગોપિયુંનો સોર રે. પ્રભાત.

પદ ૧૧ મું રાગ ગોડી ચાલ દુઝી ૩૧

અધૂર ચિંતા કરતા જાગ્યા રે. હરિ દર્શને તાપ તો બાગ્યા રે:
સોર બકોર આતિ સુણિયોરે, જાણે વેદ પાડની લાગી ધુનિયોરે.
નફી પ્રાતઃકર્મ તો ચૂકું રે, દિમ્ આજસ જનું નથી મૂક્યુંરે;
સોર બકોર તો રૂડો થાય રે, (પણ) કેમ અજવાળું ન જણાયરે. ૪

૩૧ રાગ ગોડી ગુ. પ્રે.

હમિ વિચારી ઉઠી ફાંફાં મારે રે, ઝીણો શબ્દ મુણ્યો તેવારે રે;
 હે કૃષ્ણ ! કૃષ્ણ ! તમે ઉઠો રે, અમે અગળા પર કાં રૂઠો રે.
 હમિ વારા ફરતી બણતી રે, સાસુ સસરાની લજ્જાનું ગણતીરે^{૩૨}.
 વળી હમિ^{૩૩} કે'કે કૃષ્ણ જો આવે રે, તો આપણું ધાર્યા ફાવે રે. ૮
 હમિ વિચારી દારમાં જોતી રે, વળી તઈડ જોઈ સંશય ખોતી રે;
 ભીંતે જાગી ન, માટે મરો મોતી રે, તઈડ મોટી નહીં, કહી રોતી રે!
 એવે અકૂરજી તો આવ્યા^{૩૪} રે, પડ્યા પડ્યા ગોપીને બાવ્યારે;
 આવી દાર ધકેલ્યું (ત્યાં) અકૂરરે, નરસંઘ સખિયે જાણ્યો સુરત શર રે! ૧૨

પદ ૧૨ સુ. રાગ દેશાખ.

અકૂરે દાર કિધાડિયું રે, (કે) સ્થિયુંએ જાણ્યા સુંદરશ્યામ;
 બાર દાર રોડી વલી રે, શકે સંતાયે ધનશ્યામ ! ટેક.
 અકૂર આંખિયું ચોળનારે, નીકળિયા દારની બાર;
 “ અંધારાની ખાંધી જે ” ભણી રે, મહિયારીએ જાણ્યા (રે) મોરાર!
 અ. ૪

અસંખ્ય જૂંદ ગોપી તણાં રે, તિણે ધરિયા શૂંર અકૂર;
 ગોપી કે' હરિ આવ્યા દાવે રે, લીજીએ રસ હવે ભરપૂર ! અ.
 હમિ બોલી મનમાં ડોલી રે, અકૂર પકડિયા તિણિ વાર,
 સ્પર્શ સુખ માટે જાણ્યા રે, હાથ પગ શીર કેશ અપાર ! અ. ૮
 જીમ કીડિયું કીડતે પકડે રે, તિમ અકૂર વીંટી લીધા;
 કુંજમાં લઈ જઈએ ચાલો રે, હવે મનોરથ સિંખ્યા ! અ.
 અકૂર કે' નોય નોય કૃષ્ણરે, અઅકૂરરરર રે બોલાય !!
 શકે હશે સર્વ પિશાયણી રે, (નહિ નહિ) એથી મક્કતે દુઃખ ન
 થાય ! અ. ૧૨

૩૨. સાસુ સસરાની લજ્જા ન ગણતીરે. ગુ. પ્રે.

૩૩. એક ગુ. પ્રે.

૩૪. તો બાર આવ્યારે. ગુ. પ્રે.

શું હશે સ્ત્રિયુંનાં દૃંદ આ રે, (વળી) મહીં કૃષ્ણ કૃષ્ણ સંભળાય:
 મથુરાં માંહે મં સુણિયું રે, (કે) કૃષ્ણની સખી ગોપિકા થાય. અ.
 અરે જો કદી હમ હશે રે, તો નીશે તજીય હું પ્રાણુ:
 ભગવાન ભોગ જે ગોપી રે, તિને કિમ્ પરમે પાપી પાણુ! અ. ૧૬
 હમિ ગડબાંગ્ય^{૩૫} નો કરતા રે, (વળી) દીનપણે મૂકો મૂકો બાળે:
 કિંકરનો કિંકર હું કૃષ્ણનો રે, “થા! મૂકી વળગો કાં શાળે!” અ.
 ગોપી કહે જગ ઉજાળીલા બાણું રે, પછે હમિ કિમ્ ચૂકું!
 નરસંઘના રામી તમને રે, જાત મરતા લગ નહિ મૂકું! અ. ૨૦
 પદ ૧૩ સુ. રામ સિંધુડો.

(કે) આહ! હું હરિ નથી કહું છું તમને કથી, મથોં મરો ચોંદ
 તમે તોય મથો:
 મૂકો (રે) મૂકો મુને પીયુષ નહિ ગરત્ર છું, ઇચ્છો હરિને પણ હું છું
 પંથી! ટેક.
 ગોપિયું કહે મુખે ગરત્ર છો-રહું સુખ, દુઃખે પી રીઝિયે (જમ) શિવ રીઝયા!
 પ્રભુનું કામ નહિ પંથ પંથોં દેખાડશે, ^{૩૭} વારોં મથિયે તિમાં શીદ
 ખીઝયા. હે. ૪
 અકૂર બોલે થણું નવ કો સુણે તે તણું, બણું દીન રૂપ હરિમક્ત કેરું;
 (હે હરજી!) સાંચ મારી કરો નહિતો નીશે મરું, હુંને ઉગારો તમિ
 થઈને હેરું. હે.
 અરકેલું અંસીધરે સુણિયું રાધાવરે, કરે રખેં દેહ મુગ્ધ બક્ત તાજ;
 નિદ્રાને પરહરી જાવું (ઝટ) મારે તહીં, (જઈ) બાંધોં આવું પાણી
 પેલી પાજ. હે. ૮
 બક્ત દુઃખ મન(માં) ધરી સંકટ કાપ્યું હરિ, કરી કૃષ્ણની દેહ
 અકૂર બદલી!

૩૫ ગડબાંજ. ગુ. પ્રે.

૩૬ ગોપી કહે જગજાળીલા બાણુંરે: ગુ. પ્રે.

૩૭ પંથ દેખાડશે. ગુ. પ્રે.

અકૂર જઈ મૂક્યા ભવન નંદજ તણે, (પછે) કુંજર રૂપ થઈ મરેદી
કદલી ! હે.

હરખી તવ ગોપિયું હરિ અંક લખ ઓપિયું રોપિયું ખીજ પછે પ્રેમ કેરું !
નરસંઘનો નાથ કે' વે'લા વે'લા આવશું, વચન દીધેલું અમિ નહિજ
કેરું. હે. ૧૨

પદ ૧૪ રાગ સારંગ.

ગોપિયું કહે ઓગખીએ ભગવાન, ન કો ભાગ સાચો અ.ખે વાન;
મૂળે જીમ ચર્મની(તિમાં) તમારી, (કા') હરિનીશે કિમ થાય અમારી.
તમારે હાસ હમારે હરિ વાસ, (ભક્ષે) જાઓ મારી કરોડલ્યાં વાસ !
જો કથન નહિ માનો કમળા કંથ, તો સંયમનીનો કિધાડો (છે) પંથ. ૪
મૂકો મધુપુર માધવ જાવું, તમિ અહિ ખેસો અમિ કંઈ કા'વું;
(સ્વામી) મમડલમૂર્ખની ચાતુરી નરખો, એવું કા'વું જો હરિદૈટે હરખો.
ન લાગે નંદને કંઈ ખોટું, (વળી) કૂર માને માફે વચ મોટું; ૪૦
(સ્વામી) જાવું એવો હોઈ દહાવ, (તો) કરીએ જમપુરીમાં પડાવ ૮
કૃષ્ણ કે' એક દિમાં અમિ આવું, અશુભ માં ખોલશે બાઈ આવું ૪૧;
જવ મરજી નહીં (તવ) નહિ જઈયે, એક દિ જવા દો (તો) કરગરી
દહિયે.

(ખારી) મિ મધુપુર નથી નિરખિયું, માયિક વચ ૪૨ સુશીને મન દરિયું:
(જવ) જવ જીવણ વે'લા આવજો, (આણી) આણી વિધે ત્યાંથી
લાવજો. ૧૨

૩૮ જાઓ અમ મારી ગુ. પ્રે. ૩૯ અમ. ગુ. પ્રે.

૪૦ અકૂર માને તમાફે વચન મોટું. ગુ. પ્રે.

૪૧ અશુભમાં ખોલશે બાઈ આવું. પ્રા. કા. અશુભમાં ખોલશે તમે
આવું. ગુ. પ્રે.

૪૨ વચન. ગુ. પ્રે.

સાડિયું કટારિયું મોળિયું મંગાવે, કસું કાંસકિયું કુમકુમ જીને બાવે; ૪૩
લાવજો કાજલ રંગે કરના કાળું, અમિ ગોરસ મિંષે આવી (તહી)
બાળું!

કૃષ્ણ કે' સર્વ લઈ અમિ આવું, હવે જવાહો થયું અજવાળું:
ગોપી કે' "જવ" હમન ખોલાય, (કૃષ્ણ કે') હમને હમ જાવું શી
ચિંતાય. ૪૪ ૧૬

શ્રિયું કે' (એ) શાણપણું આમિ જાણું, (પણ) કે' તમ વિરહે ધીર
કિમ આણું:

હરિયે વિચાર્યું અહિયાં ન જવાય, કરું કંઈક હું રડો દાય.
(હરિ) હજારે રહી ગોપીકાને કહ્યું, પેલા નંદજી આવે (આઈ) તમે લલ્લુ !
નંદ નામ સુણી ચોદિશ જોતી, નહિ નહિ કહી વળી સંશય જોતી. ૨૦
હરિ કે' નક્કી મમ તાન. ભૂલી ગોપી માની ખરી વાત;
અંધાં નંદ માની લાંબી ધરી, નરસંહનો સ્વામી નાડો મુકિયું કરી.

૫૬ ૧૫ સું રામ આરે.

ભોર ભયો જાણી ભગવંત નાહા, તે ગોપિયું એ જાણ્યું રે:
(આઈ) એ રસિયો કિમ રસ મુકી આવે, (એનો) વૃથા બોલે શાણું
જાણું રે. ૮૬.
(આઈ) ચાલો આપણુ ધરે ૪૫જાણે, નહિ તો વળી અરિડાં પીડે રે:
રાધા કે' આઈ વેલાં સર્વ આવો. (જઈ) બાટ રોકિયે ધારે ધીરે
રે. ભોર. ૪

એક દિવસ (જો) સર્વે દુઃખ સાંખો, તો પછે અતિ સુખ થાશે રે;
(જો) થોડાં હમણું તો જાશે ભૂલાવી, બાધ કપટી વિકૃતો વા'શે રે !
ભોર.

૪૩ જોતે જો બાવે ગુ. પ્રે. ૪૪ હરિ કહે એમતે એમ. ગુ. પ્રે.

૪૫ ઘેર. ગુ. પ્રે.

જાળા ભરવા જઈએ ધમિ કરી આવો, (સૌ) બેડાં સાથે વરેકું લાવો રે;
વધું કરશે તો સહુ મળી બાંધું, (આધ) વેલી આવ્યે બહુ ભાવો, રે!
ભોર. ૮

આ આવી કહી ચાલી ગોપિયું, જોઈ સાસુ લલવા ધાતી રે;
બધું પાણી વૃથા ઢોળી વહુવર, (દિકરી) સુર્યું ન સુણ્યું કરી જાતી
રે. ભોર.

હુંવે ન'દે ગામમાં સાદ દેવડાવ્યો, મધુપુર જવા સહુ હાલો રે;
ભોર બધ ગયો રાજા રીંસાસે, સજ અકર ઉભા બાળો રે.
ભોર. ૧૨

શકટ બાંધી રૂંધી સજ કરિયાં, સર્વે થયા તૈયાર રે;
રામ કૃષ્ણને કે' થાઓ વે'લા. તો કે' 'હાં શી છે વાર રે' ૧૪૬
ભોર.

હરિ માયા બળ અતિ અગાધ છે, અકૂર રાતનું ગયા બૂલી રે;
માધવ માયામાં મોટા મુનિવર બૂલે, નરમંદ કહે ગુઓ ગોપિ બૂલી
રે; ભોર. ૧૬

૫૬ ૧૬ સું રાગ કાનડો.

ધરડેરા ૪૭ ગોપ સજ થઇ આવ્યા, આવ્યા બાળક વરણાગી કરતા રે;
સુંદર પટકાએ કમરૂં ૪૮ રે બાંધી, ગાંઠો વાળી, છોગાં ધરતા. ટેક.
માથાં માંડે તેલ લગાવ્યાં, પછે વાંકી શીખા વાળે રે;
કડિયું ૪૯ પે'રી શીરપેચ બાંધી, કેવો દીસું કહી નિજને બાળે! ધરડેરા. ૪
કરણે કુસુમ વિધ વિધ ધાલે, શીર માંડે ઘણા ખોસે રે;
ગેડિયું હસ્તે ચાલે વાંકા રસ્તે, જોઇ રાધા ભરાય રોષે! ધરડેરા.
એક એકથી અતિ વાંકી ચાલે, વળી ચાલતાં અંગ તપાસે રે;
મનમાં જાણે હું સૌથી રડો, ઘણું હરખાય કુલડાંની વાસે! ધરડેરા. ૮

૮૬ હાં શી વાર રે ગુ. પ્રે. ૪૭ ધરડેરાં ગુ. પ્રે. ૪૮ કમરો. ગુ. પ્રે.
૪૯ કડિયો. ગુ. પ્રે.

ચમ ચમ ચમ મોજલિયું બોલે, ઉડે^{૫૦} મૂકેલાં છોગાં રે;
યૌવન માતા એમ મન ધારે, ક્યાંથી મધુપુરમાં આવાં લોગાં. ધરડેરા.
નંદ કપનંદ વૃષભાણુ, આવ્યા, વૃદ્ધના આવ્યાં મળી ટોળાં રે;
રાધા રાણી કહે મહેતાનો સ્વામી, હો વૃજ વાસી લોળાં! ધરડેરા. ૧૨

પદ ૧૭ સુ. રાગ ધનાશ્રી.

ચાલો વે'લા થાઓ વે'લા થાઓ, એવા શબ્દ સંભળાય જ;
જે શબ્દ સુણી શ્રવણ રંધ ફૂટ્યાં, રાધા રાણી અતિ દયવાય જ ટેક,
ગું કરવું તે નીશે ના સુઝે, લજ્જા મૂડી કયમ મલાય જ;
સર્વને નીશે મનમાં એવી, ન મળતાં ભૂલાવી જાય જ. ચાલો. ૪
આપણો પણ એ સખા નીશે, જો કદી એ વા'ય જ;
ખે-આપની હોયે તે જીવે, ઇને અરથે તજવી કાયજી! ચાલો,
એક કહે અલિ ખગર કરો, કે, અમિને મળજો વૃજરાયજી;
જો ન મળો તો લજ્જા છોડું, વળી નક્કી નહિ રે'વાય જ. ચાલો. ૮
રાધા કે' લાવ્ય મને જણાવું, પણ લખાય કે ન લખાય જ;
સર્વાનુમતે લખવું નીશે, રાધા લખે ગોપી હરખાય જ. ચાલો.
કમળ પત્રપર સ્વામિની લખે, ત્યાં ગોપિકા હોત સા'યજી^{૫૧};
પત્ર લઈ જનાર ન કોઈ, ત્યાં નરસંઈ સખી સજ થાયજી. ચાલો. ૧૨

પદ ૧૮ સુ. રાગ રામશ્રી.

નરસંઈ સખી સજ થઈ નીસરી, હસ્તે ધરિયો છે પત્ર:
જઈ તે મળી જહુનાથને, વાટ જીએ કુબી સર્વત્ર. ટેક:
ફળ્યુ રામ જે સજ થયા, મધુપુર જાતને કાજ:
એવે દૂતીએ લાવી આપિયું, પત્ર લીજીએ મા'રાજ.
નરસંઈ ૮

૫૦ ઉડે ગુ. પ્રે.

૫૧ ત્યાં ગોપિકા દેતી સ્હાય જ. ગુ. પ્રે.

કમળે કમળ-પત્ર હરિયે ધ્યુ, વાંચવા માંડ્યું રયામ.

“ પૂજ્ય સ્વામી નવ વિસરે, એક ધડી તમ નામ. નરસંઘં,

અમો અખુધ અમળા શું લખું, છો સર્વસ ધનસ્વામ;

કરગરી લખીએ કિંકરી, (ન મળે) જાતું જમડાને ધામ, નરસંઘં ૮

વળી નીશે મનમાં ક્યું, આવું જાઓ તે ગામ;

વધું લખું શુંરે વિઠ્ઠલા, મુઆ લાય ન કરે કામ! નરસંઘં

ચોડે ધણું કરી માનજો, રખેં ધારો ખોટો દમામ: .

નરસંઘને સાથે લઇ આવશું, જ્યહાં કરશે વિશ્રામ. ” નરસંઘં ૧૨

૫૬ ૧૬ મું. રાગ બિહાગડો.

હૃતીને દયાળે મોકલી, જાઓ અમો^{૫૨} મળશું;

ધરડેરા ધરડે^{૫૩} જશે, અમો કુંજની વાટે વળશું. દેહં

હૃતીએ જમને ત્યાં કહ્યું, પણ કે' વિશ્વાસ ન ધરીએ;

ધરેડનો મારગ રોડીએ, હરિ પીલી જાય તો મરિયે! હૃતીં ૪

અવિનાશે ઉંચા ચઢી નિરખિયું, ત્યાં દીડી વ્યૂહરચના;

જાણે તૃપાર્થી^{૫૪} પંથી ઉભીયાં, (કે) ક્ષુધાર્થી ઉભાં અશનાં.^{૫૪} હૃતીં

એવે નંદ રાગે કા'વિયું, બાઈ રથમાં બિરાજો;

ગાંઠડી રથમાં ધરી, ખેડા ખેડારે સા'જો. હૃતીં ૮

કહાન કહે પિતા વાર નહીં, માતાને મળી આવું;

(તમિ) ધીમે ધીમે ચાલતા થિયે,^{૫૫} અમિ ઝટપટ આવું; હૃતીં

ચાલતાં વાર થાય વૃદ્ધને, (માટે) ચાલતા થિયે^{૫૫} તાત;

નરસંઘનાં સ્વામીને નંદજી કહે, વે'લા આવો બે બ્રાત. હૃતીં ૧૨

૫૨ અમો રે. ગુ. પ્રે. ૫૩ ધરડે. પ્રા. કા. ૫૪ અશના પ્રા. કા. ગુ. પ્રે.

૫૫ થાઓ. ગુ. પ્રે.

પદ ૨૦ સુ' રાગ દેશાખ.

હરિયે પીતાને વળાવિયારે, જર્ઘ માતાને મળિયા નાથ;
એક હસ્ત હસ્તે યદીરે, બોલ્યાં જશોમતી હરિની સાથ. રેક.
લાડકડા વે'લા પધારજોરે, કિંકળ નવ યાશેરે દયાળ;
નહિ રાજ તિહીં આપણુંરે, વા'લા નવ બલિયે કેને ગાળ. હરિ. ૮
મુખ મયંક નિરખ્યા વિનારે, હું તો ઘે'લી થમ્મશ મોરાર;
(હરિ) વે'લા વે'લા આવજો રે, મારા પ્રાણુજીવન આધાર. હરિ.
શુભ કામે જાઓ હરિ રે, તોય હુને થાય (છે) અપશુકન:
મુજ નિર્ધનને એક દિકરો રે, માંડે જીવન જગજીવન ! હરિ. ૮
મિટ મેળાવો ક્યારે થશે રે, દ્યારે નરખીશુંરે વદન;
કાલે નંદ રે' તોય આવજો રે, માંડે દુઃખડું જાણી સદન. હરિ.
કાજળ ટપકું રખે ભુંસતા રે, હિમાં^{૫૬} લાંચન નહિ અવિનાશ !
હમ કહી જનની બેઠિયાં^{૫૭} રે, હ્રદે લઈ કીધું મંદ મંદ હાસ. હરિ. ૧૨
જશોમતી કે' જાણરામને રે, કરજો કૃષ્ણ તણું તું જતન;
હમ કહી આંખડલી બરે રે; જાળવજો (હરિ) રંક તણું રતન ! હરિ.
સ્વામળા તું મુખે કહે રે, દ્યારિં આવીશ મારા પ્રાણ;
સમય ગયે નીશે મડું રે, તુજને અરકી અરકી જાણ. હરિ. ૧૬
હરિ કે' વે'લા આવું અમિ રે. તમિ ચિંતા ન કરશે માય;
નરસંધ્યો^{૫૮} હમ ભણે રે, ઠગી માને ચાલ્યા વ્રજરાય. હરિ.

પદ ૨૧ સુ' રાગ સારંગ.

આકિના ભારવાળી ગાઇયું^{૫૯} રે, મોટા ખૂટાએ હરિ શર્ણુ સાધયું^{૬૦} રે;
ગાઇયુંએ જાવાનું જાણ્યું જ્યારે રે, મોટા હિસારવ^{૬૧} કીધા ત્યારે^{૬૨} રે;

૫૬ તેમાં. ગુ. પ્રે.

૫૭ બેઠિયાં ગુ. પ્રે.

૫૮ ભક્ત નરસંધ્યો ગુ. પ્રે.

૫૯ ગાયો ગુ. પ્રે.

૬૦ સાયો ગુ. પ્રે.

૬૧ હિંસારવા ગુ. પ્રે.

૬૨ ત્યારે રે ગુ. પ્રે.

તોડી વરેકું ગૌશાળા ફાડી રે, નૌકળી ગામ્યુંની ઘણી જોડી રે;
 ઘેનું પ્રેમ નિરખ્યો નાથે રે, પેદા ગૌશાળામાં અકૂર સાથે રે. ૪
 આવી ગામ્યુંએ ગોવિંદ ઘેયાં રે, હરિયે વારા ફરતી કર ફેયાં રે;
 અશુધી ચોધારે અશ્રુ ખરતાં રે, બાં બાં શમ્દ વાછડું કરતાં રે.
 જાણે ગામ્યું મંમ^{૧૩} ભણતી રે, (સાથે) લઘ જનવાના શમ્દો સણતી રે;
 ન જવા દેવા એવું દીસે રે, હિસારવ કરી માંહો માંહ લિસે રે. ૮
 હરિએ જનનીને ત્યાં બોલાવી રે, જશોમતી વેલી આવી રે;
 બોલ્યા હરિ મુખ હસી રે, આવી જોઇ લેઉ^{૧૪} ગામ્યું જશી રે.
 કાળો કાળરી ખોડી ખોડી રે, ઘોળો પીળાની ફડી જોડી રે;
 લંસલી જગલી પોયણી રાતી રે, ગોમતી ટિલવી રખે કંઈ જાતી રે! ૧૨
 નિના વાછડું સઘળાં જો જો રે, ગામ્યું કે “કાલે ન આવું તો રોજો રે;”
 કમળ કર પીડ પર ધરી રે, ગામ્યું રીઝતી નૌકળ્યા હરિ રે.
 કંચી હોક કરી કરી બાળે રે, હરિને જતાં^{૧૫} ગામ્યું ન્યાળે રે;
 અદર્શ થયા ન્યારે દયાળ રે, નિરાશી પડી ગામ્યું તત્કાળ રે; ૧૬
 રામકૃષ્ણને જાતા નિરખી રે, રોહિણી બોલ્યાં રામયું હરખી રે;
 “વસુદેવને મળજો વીરા રે, ધીરા રહી આમ કેજો હીરા રે.
 મારી માતા છે ત્યાં સુખી રે, અહિ રહુ તમારી હોય રૂચી રે;
 હમ બોલી દુઃખ હદે ધરતી રે, સ્વામી દુઃખ સંભારી ધણું રડતી રે. ૨૦
 મેંતાનો સ્વામી બોલ્યો તે વાર રે, અમિ દુઃખ ફેડીશું નિરધારે.

પદ રર મું રાગ ગોડી.

(પછે) માતાની આજા માગી પગિયા, ન નિરખ્યા કે સૌ ધરજો દગિયા;
 અકૂર જોઈ જાણ વિસ્મે થાય, આતે પ્રેમ કેવો કહેવાય.

૧૩ તેમજ ગુ. પ્રે.

૧૪ લેઓ ગુ. પ્રે.

૧૫ જોતાં ગુ. પ્રે.

પશુ પંખી નર ને નારી, ઇચ્છે હરિને ઝાડ પાડ^{૧૬} વારી;
 ધન્ય ગોપ ગોપીને સર્વત્ર, (આ) બાળ પ્રેમ બધ દીસે અત્ર. ૮
 જેવા શોક તેવી (કરે) હરિ ચેષ્ટા, જે બે બાળ ઉપર રૂડી નેપ્ટા;
 હશે એ બાળક કે હશે હરિ, ઇમ બ્રાંતિ અકૂરે ધરી.
 રથ જોઇ નય વાસી હરખાય. (રથ) ગુપ્ત થાય કે સહુ મુઝાય;
 સંધેસા-સાંધ કરતા કરતા હરિ, ચાર થડીયે નગરી પરહરી. ૮
 બાગોળે ગયા જ્યારે બગવાન, કાળી ગોરી નારી (દીડી) બીને વાન;
 (રૂડી) વાહ રચના રચી સહુ ઉભી, જીણે માત સાસુને ઘણી દુભી
 બે કાશ લેગ આડી સાત હાર, કાઢડા વાળી ઉભી લારો લાર;
 હરિ દેખી ખુશી ધણી થૈલી^{૧૭}, રાધા ઉભી જીની આળા ગૈલી^{૧૮}. ૧૨
 તારા માંહે જેવી ચંદ્રકાન્તિ, ચપગ ઉભેલી રહિત જે^{૧૯} શાન્તિ;
 અકૂરને પૂછે નરસંધનો સ્વામી, સિની હાર દીસે કાકા સામી.

૫૬ ૨૩ સુ' રાગ કાલોરો.

અકૂર^{૨૦} કે' હું નવ બાણું પણુ, સ્ત્રિયું જેવું કંઈ દીસે;
 ટકટક જોઇ રહી આપણુ સામી, (વળી) જોઇ જોઇને ધણું હીસે ટેક.
 કૃષ્ણ કહે સુણો કાકા મારા, (એ) લૂટવા સર્વેં જામી;
 ધન નહિ પણુ તન મન લૂટે, તમિ જોજો કાકા ખૂબી ! અકૂર. ૮
 (તમિને) રથ હાંકવામાં કુશળ સુણિયા, ને ખરું કે ખોટું;
 આ સૂટથી ઉગારો કાકા તો, ન જોઉં તમારું જોડું. અકૂર. ૮
 અકૂર કે' હરિં શું ઇમે મોડું, જોત જોતાં રથ લઇ જઇએ;
 અકૂર પણુ સારથીએ કૂર છું, વખાણુ વધું શું કહિયે. અકૂર.
 હરિ કહે ચતુરાઇ દાખવો, જોજો રખેં કે.છને વાગે^{૨૧};
 સહી સલામત^{૨૨} રથ લઇ જાઓ, (વળી) જી હતા નવ લાગે. અકૂર. ૧૨

૬૬ પાન ગુ. પ્રે.

૬૭ થઇ ગુ. પ્રે.

૬૮ ગઈ ગુ. પ્રે.

૬૯ જેની. પ્રા. કા. ગુ. પ્રે.

૭૦ અકૂરને ગુ. પ્રે.

૭૧ લાગે ગુ. પ્રે.

૭૨ ક્ષેમ કુશળથી ગુ. પ્રે.

અમારે ગોકુળમાં વસતું, દાડી રાત ધમની સાથે;
માટે વાગ્યા બાગા બીહું, હમ છેતર્યા મે'તાને નાથે. અકૂર.

૫૬ ૨૪ શું રાગ મારૂં.

અકૂર કે' બની આંચ ન આવે, ને જન્ય જીવજી રથ;
પગ વિપગમાં પેલી પાર ઉતારું, તો જાણે સારથી સમરથ ટેક.
રાશ [જ] ખેંચી આગક મારી, ઘોડાંને સજ કરિયાં;
ચકાકારે રથ ફેરવ્યો રે, ઘોડાં ઘણું ચક્રર કરિયાં. અકૂર. ૪
ઘોડા પાછળ ગોપી ફરી રે, દશ વિશ તિમાં ચેતી;
તે હાર વળી હલી સર્વે. (પોશ) પોશ ઉડાડે રેતી! અકૂર.
ચતુર સારથી રેવંત તેવા, (તે) રેતી થકી કિમ્ બહે:
મકતો બાળો ભૂદરજીને, (શામળો) સંતને વિધ વિધ દૂભે. અકૂર. ૮
મહાસાગરને મળવા જેવો નહુ'ત, પૂર્ણ ત્વરાએ આલે;
ઉડતો પવન વેગે હારે, તિને, અબળા ગોપી શું બાળે! અકૂર.
પાછળ મૂકી જાણે અબળા, અકૂર હરિ પ્રતે બાળે:
અબળા સબળા થાવા ઇચ્છે, પણ તે બળ શું દાળે! અકૂર. ૧૨
હરિ કહે તમિ રથ હાંકો, જીએ દ્રોણિ આવે:
નારિયુંથી મૂકારી કંઈ જાએ, તો સારથીપણું બાવે. અકૂર.
મહાવેગમાં રથ ચાલ્યો જાયે. અકૂર મન કુલાએ;
ત્રીશ સખી દ્રોણેને બાળે, (અલિ) હરજી શું કુલાએ. અકૂર. ૧૬
જીવ જાયે તો જન્ય બહે પણ, જીવણુ ન જાવા દહયે:
મુખ્ય સ્વામિની આગે દ્રોડે, તિની ત્વરાને શું કહિયે. અકૂર.
દ્રોણતાં રેતી જે ઉડતી ને, દ્રોણ્યા આગળ પાછી પડતી:
કાડીની ઘોડી જોડી કંઈ કિમ, વેગે તાજણુ કંઈ આથડતી! અકૂર. ૨૦
પકડો પકડો કહેતાં પકડ્યો, (કોયે) રાશ પેરોણા ને હાથ:
નોય રથનો વેગ ન મટિયો, હરિ કે' હાંપી લ્યો (ધમિને) સાથ. અકૂર.

૭૩ જેવી નદી ગુ. પ્રે.

એવે રાધાને એક મન સૂઝી, તણાનાં ચકની ખોલી કાઢી!
ચક પડ્યે રથ સારથી પડિયો, હરખી બોલી વૌશ જણી તાડી!
અકૂરને મારો બાંધો પછાડો, બે વીર કુંજે લીજે;
અબળાએ અળવંતા પકડ્યા, (તેથી) નરસંધ્યો ઘણું રીજે! અકૂર.

પદ ૨૫ મું નદીના દેશી.

મારો બાંધો શબ્દ કરતી, પાંચ સાત ગોપી ધામ્ન:
રથની બિધે રાશે બાંધ્યા, વસુદેવના જે બાઈ! ટેક.
પછે મધપૂડાને મક્ષિ વીટે, તિમ બંને વીટ્યા!
મરું પણ જવા ન દેઉં, (આવા) કે ન દીડા હોના થીટ્યા. મારો. ૪
રથ દ્રોણારી જવા ધાર્યું, પણ કિમ જવા દીજે;
મારીને જવું હોયતો જામે, પ્રાણ-દાન તો હરજી લીજે. મારો.
કૃષ્ણ કહે તમિ હુઝ્યો છો, પણ અમિ કાસે આવું:
હમણાં નીશે જવા દીજે, વાર થયે પિતાને ન બાવું. મારો. ૮
ગોપી કહે જીવ જાયે તો જાયે, પણ જવા નવ દેઉં;
કુંવરજી કુંજમાં લેઈ જાઉં, રંભન ચુંબન અધરામન લેઉં! મારો.
કૃષ્ણ કહે રથમાંથી પડ્યો, તેથી પગે મુજને વાગ્યું;
અહોથી ઉઠાય નહિ મારાથી, (જુઓ) જુઓ આ પગે લાગ્યું. મારો. ૧૨
ગોપી કે' કે' તે વાહન લાવું, પણ તમિને લઈ જાવું;
મે'તાનો સ્વામી ત્રિચારી બોલ્યો, હાથી હોય તો આવું! મારો.

પદ ૨૬ મું રાગ સામેરી.

ગોપિયું કહે હાથીજ જોઈએ, હ્યો હરિ આ રહ્યો હાથી રે;
રાધાએ રચના કરી સુંદર, હાથી કીધો સખી જે સાથી રે. ટેક.
ચાર સખી ચાર પાદ થઇ, બે ઉદર ઠામે સૂતિ રે;
પેટ પોલ કરવા બળે બાળું, ઇમ એક એક તો ખૂતિ રે.
ગોપિયું. ૪

૫૪ બાગને પૂછું થઇ, ચંદ્રભાગા જે નારી રે;

હરિને કહે હસ્તી હુએ, બિરાજીએ મુરલી ધારી ! ગોપિયું.
કૃષ્ણ કે' નાશા રહિત ગજ, ધનાં દશન વદન કીયાં રે;
કુંભસ્થલ રહિત ગજ નિરખી, પ્રસન્ન કિમ્ થાય હિયાં રે!

ગોપિયું. ૮

રાધા કે' એવો ગજ આણું, પછે રખે વાંકું કાઢો રે;
ગજ માગો તો ગજ કહે હાજર, ન જીતું જ્યારે વાંકું પાડો રે! ગોપિયું.
મમ કહી રાધા મર્મ ઉપર, ખાલી જગાએ સૂતી ચતી રે;
છૂટી વેણી ચુંદાકાર બની રહી, અર્ધ હસ્ત દંતુશળ વતી રે!

ગોપિયું. ૧૨

ચૂડા રૂડા દાંત ચૂડ દીસંતા, સ્વવદન તે મુખનું મૂળ રે;
કુંભસ્થલને સ્થાનક કુચ જો, હસ્તી ગંડ સ્થલથી અતિ સ્થૂળ રે! ગોપિયું.
રાધા કહે હરિં બિરાજીએ, હસ્તી સજ થઈ કબો રે;
કૃષ્ણ કે' અંકુશ વિણ ન જોસું, રાધા કે' હરિ કાં હુબો રે!

ગોપિયું. ૧૬

હરિ અંકુશ આપુ અમિ આણિ, પછે તમિ કંઈ માગો રે;
કા'ન કે પછે કાંઈ ન જાઈએ, અંકુશ વિણ મનસ્વિભાગો રે! ગોપિયું.
કઠિણમાં કઠિણ મૃદુમાં મૃદુ, એવો અંકુશ કીધો રે;
સવ પ્રેમ ભેગો કરી ઘડિયો, પછે અંકુશ હરિને દીધો રે!

ગોપિયું. ૨૦

ગોપી મન મનાવા કારણ, છેલવેલું સુખ દેવા રે;
પ્રેમાંકુશ પકડી ગજો ચઢિયા, નરખે હરખે સ્વર્ગ દેવાજી રે! ગોપિયું.
હરિ ન નાસે માટે કરી રચના, પ્રેમ બાલાં સખી કર દીધાં રે;
નરસંઘયાના સ્વામીનો હસ્તી, ગાયો સુણ્યો તિનાં કાળ સીધ્યાં રે!

ગોપિયું. ૨૪

૫૬ ૨૭ મું રાગ મેઘ મલાર.

હરિ જે હસી ઉપર એકા, તિની શોભા શી કહિયે;
 પંખી પેરે સાગરમાંથી, જગ લમ સુખી થઇયે. ટેક
 કિન્નવળ ઔરાવત પર શોભે, સુંદર મેઘ સ્યામ;
 ચપળા રંગ જે રંગી ચમકે, વે'લો વાદળી જાય તમામ. હરિ. ૪
 !તમ ગૌર-નારી કુંજર^{૭૫} પર શોભે, મેઘસ્યામ વત ધનશ્યામ;
 બાલા વાળી વિજગિયું જવા, કિતાવળી વાદળી ઠામ! હરિ.
 માનુષ્ય રૂપ રમા પતિ કેરું, માટે ઉદ્રોપમા રે અપાય;
 નહિ તો બ્રહ્મા શિવ કિંકર છતા, (તો) પછે બીજા કણુ કે'વાય! હરિ. ૮
 વાયુ વત ને હસ્તિ ચાલ્યો, કિભો કુંજની માંય;
 હરિ કિતારી અંકે લીધા, થેમકાર મચિયો ત્યાંય^{૭૬}. હરિ.
 કમળા સુખ આપો કમળાવર, મધુપુરની મેલો આસ;
 એવા રમો હરિ અમ સાથે, જે ગુણુ ગાય નરસંધ્યો દાસ. હરિ. ૧૨

૫૬ ૨૮ મું રાગ મેવાડો.

હરિ કહે સુણિયે રે, મારી વિનતિ રે, તુમિને નમી નમી કહું એક વાત;
 મુને જવા દીજો રે, સર્વે સુંદરી રે, માત્ર આજની એક જ રાત. ટેક.
 ગોંપી કે' ન મૂકું રે, મારા કંથજી રે, બરકયું બધું અવરથા જાય,
 હરિ કે' વેલા આવું રે, સત્ય કહું સુંદરી રે. હવે રસ્તો કાઢોને રાધાય^{૭૭}.
 હરિ. ૪
 રાધા બોલ્યાં રે, સુણિયે નાથજી રે, રમો રાસ ને વળતી જન:
 આપના સમ ખાઓ રે, કે કાલે આવશું રે, વળી તહીં નહિ કરિયે કુભાવ.
 હરિ.
 મારગ નવ લલ્યો રે, ત્વારે હા કહી રે, પછે આરંબ્યો ત્યાં રાસ:

૭૫ કુંજ ગુ. પ્રે. ૭૬ થેમ થેમ મચી રહી ત્યાંય. ગુ. પ્રે.
 ૭૭ હવે રસ્તો કાઢોને રાણી રાધાય ગુ. પ્રે.

જળ થળ લીલા રે, તે હરિયે કરી રે, કાઢ્યો હૃદયથી કામનો વાસ.
હરિ. ૮

ને નરસંઘે ગાઈ રે, વિવિધ વિલાસમાં રે, નામ તિનું 'સહસ્ર પદનોરાસ'
ને અલિં વાંચ્યો ૭૮ રે, જીને ઇચ્છા વસેરે' પુનિપુનિ કહઈ નરસંઘ દાસ. ૭૯
હરિ.

પદ ૨૬ મું રાગ બેરાડી.

રસ અપરમિત રાસનો જાઓ, કામ તાપ ત્રિયાનો વાઓ;
ગોપી શિથિલ થઈ ઘણું જ્યારે, બરકયા હરિ મુખે [ત્યાં] ત્યારે.
નારી મુજને જાવા દીજે, વધુ વાર થિયે નંદ ખીજે;
અમિ કાલે નિશે આવું. હરિ કે દિ અમિ ૮૦ નવ જાવું. ૪
ગોપી કહે મૂકો આશ, એ સખે ન દીજે ત્રાસ;
કા'ન કે' તમિ શું જાઓ, નંદ ગયા પછે કિમ રાખો.
કહે નંદને કા'નનું કામ, ગોપી થઈ જાઓ કૃષ્ણ ને રામ !
પણ તમને ન જાવા દીજે, પિતા ખીજે તો છો ખીજે. ૮
મહિયર સાસરામાં દુઃખ પામું, વળી અગિને મુસ્તક નામું;
નિત્યે અમિ કષ્ટજ અમિયે, (તો) હરિ અમ માટે દેહ દમિયે.
કૃષ્ણ કહે કરગરી કહું, જાવા દીજે મુખી રહું;
નરસંઘનો સ્વામી જોલ્યો મુખે, રીજી ન જાવા દો જઈ દુઃખે. ૧૨

પદ. ૩૦ મું. રાગ ધનાશ્રી.

ગોપિયુંએ જાણ્યું હરિ જાશે, ન દીજે હવે ત્રાસજી;
કહો સ્વામી કિમ જાવ કહું, હરિ ગયે થાશે નાશજી. ૧૬.
કૃષ્ણ કે કાલે અમિ આવું. તમિ રહો વિચાસેજી;
ગોપિ કે' તિમાં અમિ જીવું, એક આવ્યા કેરી આશેજી. ગોપિયું. ૪
કહે કૃષ્ણ હવે વાર થાયે, તમિ મુજને મૂકેજી;

૭૮ વાંચ્યો ગુ. પ્રે. ૭૯ પુનિ પુનિ કહઈ નવ નરસંઘ દાસ. પ્રા કા.
૮૦ હવે ગુ. પ્રે.

ચતુર છો અંતમાં વિચારો, ડાહ્યાં થઈ કિમ ચૂકોજી. ગોપિયું.
 ગમે તિમ જાવા કેડે, હરિયે મન કરિયું જી,
 કપટ સમજ્યાં રાધા ગણી, (કે) જાવા દેવા ધરિયું જી. ગોપિયું. ૮
 હે હરિ ! જ્વજ કમળ અંકુશ, વજ્ર યવ વાટે નવ નરખું જી;
 પગલાં આવી વે'લાં દેખાડો, તો તો હાડે હરખું જી. ગોપિયું.
 વે'લા આવજો વે'લા આવજો, ઇમ ગોપી બલ્યતી જી;
 નરસંધ્યાનો સ્વામી તો ચાલ્યો, ગોપીઓ^{૮૧} ડગલાં ગણતી જી. ગો. ૧૨

૫૬. ૩૧ સુ. રાગ દેશાખ.

અરે હરિ ચાલિયારે, અરે રે પેલી પુઠ દેખાય;
 મોટે બોલઈ ઇમ કહે રે, વે'લા પધારજો^{૮૨} વૃજરાય. ટેક.
 હરિ રજા લેઈ છૂટિયા રે, કે લિજા^{૮૩} પવન કેડે રૂપ;
 ઓ ગયા ગયામાં ગયારે,^{૮૪} દોષ અદર્શ^{૮૫} તિહીં ભૂપ. અરે. ૪
 જાહિ દોઢા નહિ નાચજી રે, કે ગોપી ચઢીં જાડનીં ડાળ;
 જઈ અકર છોડિયારે, તામ રૂઢ થયા દયાળ^{૮૫}. અરે.
 શીખ હિંડું કાઢાને મળારે, મિલિયા જુષમે નંદરાય.^{૮૬}
 અકર કહીં અમિ મેળવું રે, વે'લા પો'ચાડું વૃજરાય. અ. ૮
 રથ વેગે વાજઈ ધણારે, તે ગોપી ટક ટક જોઈ;
 અરે સખિ હરિ તો ગયા રે શી વલે આપણી હોઈ. અરે.
 જોવા તેવા હરિ દીસંધ રે,^{૮૭} ચાલો ચઢિયે હિંચી ડાળ;
 જીમ જીમ હરિ જાઈ છે રે, તિમ તિમ હિંચી ચઢતી બાળ. અરે. ૧૨
 પછે હરિ દિસતા રહ્યા રે, ઇક રથ દેખે સહુકો નાર;

૮૧. ગયાં પ્રા. કા. ૮૨. પધારો. ગુ. પ્રે. ૮૩ લીધું. ગુ. પ્રે.
 ૮૪ ઓ ગયા ગયા કહેતામાં ગયારે ગુ. પ્રે. ૮૫. રથારૂઢ થયા
 દીન દયાળ. ગુ. પ્રે. ૮૬ મળિયા જાઈને નંદરાય. ગુ. પ્રે. ૮૭.
 દીસશે. ગુ. પ્રે.

ઝો રથ દિસનો રંજા રે, ટક ટક ધજ જોઈ રહી નિરધાર અરે.
 ધજ પલુ છૂપી ગયો રે, તિહી રજ જોતીં તીં દાળ:
 તીં જવ નવ લડીં રે, તાડ ચઢઈ કીર્તિની બાળ. અરે. ૧૬
 તાડથી દોસના રહ્યા રે, કે વ્રક્ષથી પડી ચર્મ નિરાશ:
 ત્રાસ ત્રાસ વરતઈ રંજા રે, રાધા જીવ્યાની મૂકી આશ. અરે.
 લોથ્યું પડી ઇંકે ઇંકે પરીરે, કોઇ નવ લીએ તપાસ:
 માધવને શું કહઈ રે, (પલુ) પ્રભુએ ઘણો કર્યો વિનાશ. અરે ૨૦
 મને માયા લેપે નહીં રે, પલુ માયિક જીવના શા લાલ:
 જેવાં ગોપી મૂક્યાં રે, મૂક્યા વસુદેવ નંદલાલ. અરે.
 દોષ કુલુ ઇને દિયે રે, જે ગુલુ દોષ તણો માખાપ: ૮૮
 હરિ રમે તે કરે રે, નરસંઘ મિથ્યા બાંધઈ પાપ. અરે. ૨૪

૫૬ ૩૨ મું. રાગ બિહાગડો.

પરીક્ષિત રાગે પૂછિયું, શુકદેવને તીણી વાર;
 કંસ દુષ્ટ માટે મારિયો, પ્રેમી લડી દુઃખ દીધું મોરાર. ટેક.
 વાચ્છાન્ય બાવે માખાપને, રનેહે સખાને જાણ:
 અકૂરે જેવા ભક્ત અંધાવ્યા, ઇનું કારણ કહીએ સુજાણ. પરી. ૪
 ગુક કહે અકૂરે ધાયું કે, હશે બાળ કે ભગવાન:
 રામ કૃષ્ણ બાળ વિચાર્યા, માટે અંધાયું વાન. પરીક્ષિત.
 રાય કહે પ્રભુ સંશય મિટયો, પછઈ કિમ થયું ત્યાંય:
 શુકદેવ કહે હરિ આદ્યા, તે કિતર્યા જમુના માંચ. પરીક્ષિત. ૮
 કાકાને ઓગળ દીધી, પછંઈ કુમડી સમારી;
 લાથી મકૂતે માંમે મારી, નંદને દુઃખ દીધું ભારી. પરીક્ષિત.
 વિદ્યા ભણિયા કપવિન ધરિયાં, પછે મથુરાંથી નાકા:
 છેલ્લે જાદવા સ્થલિ કીધી, કોઇએ ન કાઢ્યા લાઠા. પરીક્ષિત ૧૨.

૮૮ દોષ કુલુ એને દિયેરે, જે ગુલુ તણો માખાપ ગુ. પ્રે.

પદ ૩૩ સુ' રાગ સામેરી.

પરીક્ષિત રાજ તમી સુણજો, એ છે સર્વનો કરતા રે;
 મોહ માયા ધને નવ ભેદે, પદમાં કરતા પદમાં હરતા રે. ૨૬.
 કપરથી હરિ દુઃખડાં દેખાડે, પણ અતે સુખ દાતારે:
 ભક્તને ભૂધર નવ વિસારે^{૮૯}, વેદ પુરાણ વદાતારે. પરીક્ષિત ૪
 વચન પર રહે વિશ્વાસે, નિતી આશા એ પૂરે રે;
 દુઃખ સુખ વેડી હરિ ભામે, તે પછે નહિ અધૂરે રે. પરીક્ષિત
 મી^{૯૦} ગાતાં ગાતાં વૃદ્ધ થયો, એક અંશ ગુણુ ન ગાયા રે:
 આજ કાલ કરતાં જરા આવી, (તોય) નથી મૂકાતી માયા રે. પ. ૮
 મડં ત્વારે માયા મૂકાએ, બળતે બુકાય તે બૂકું રે.^{૯૧}
 અવસર ગયો ફરી નહિ આવે, માટે સમય નહિ ચૂકું રે. પરીક્ષિત
 મમ ધારી ગોવિંદ ગુણુ ગાયા, " ગોવિંદ ગમન " માં ના'યા રે:
 હરિ ગુણુમા કે દોષ ન બાળો, દોષ ભર્યા જે જાયા રે. પરી. ૧૨
 ત્રિગિયાં પગિયાં પડિયાં અંગે, ત્વારે તો મિ લખિયું રે;
 નરસંધને ગુણુ ગાવા નીશે, તેથી ઇ દસમાં બખિયું રે. પરી.

૮૯ વિસરે. પ્રા. કા. ગુ. પ્રે.

૯૦ હું. ગુ. પ્રે.

૯૧ બળતે બુકાય તે બૂકું રે. ગુ. પ્રે.

ટીકા.

પ્રાસ્તાવિક પદ. કેટલાંક જૂનાં કાવ્યોમાં આરંભના પદને મથાળે સંખ્યાનો આંક મૂકેલો જોવામાં આવતો નથી. આરંભનું પદ પૂરું થયા પછી પદ ૧ લું એમ લખેલું હોય છે. સંસ્કૃત કાવ્યોના અનુકરણથી આમ બન્યું હોય એવો સંભવ છે. સંસ્કૃતમાં અધ્યાય પૂરો થયા પછી ઇતિ લખી અમુક અધ્યાય પૂરો થયો એમ લખવાનો રીવાજ છે.

લીટી ૧ તથા ૨. કૃષ્ણ અવર્ણનીય છે, પરંતુ ભક્ત ગુણ ગાઈ શકે એટલા માટે વર્ણનીય થવા અહીં પ્રાર્થના છે.

લીટી ૩. ઋષિપત્ની ઋષિ-સ્વાયંભુવ મન્વંતરમાં પૃથ્વી અને સુપતા નામના પ્રજાપતિએ તપ કરી ત્રણ જન્મ સુધી પ્રભુ જોવાનું પુત્રની માગણી કરી હતી; તેથી પહેલો 'પૃથ્વી ગર્ભ' નામે ઇન્દ્રિયનો જન્મ થયો, બીજો કશ્યપ અને અદિતિથી 'હિમેન્દ્ર' વામન નામનો અને ત્રીજો વસુદેવ અને દેવકીથી શ્રી કૃષ્ણપરમાત્માનો જન્મ થયો. એ ઋષિ અને ઋષિપત્નીનો આ ત્રીજો અવતાર હતો. (પ્રા. કા.)

મધુપુર=મથુરા સાત મોક્ષદાયી પુરીઓમાંની એક એ છે. યમુનાને કાંઠે એ શહેર વસેલું છે. અને પ્રાચીન કાળમાં મધ્ય દેશની એ રાજધાની હતું. શરસેનો અહીં રાજ્ય કરતા કુશાન રાજાઓના સમયમાં બૌદ્ધ તથા જૈનોનું તે મ્હોટું મથક હતું. શુંગ રાજાઓના વખતમાં તેની ભૌગોલિક સ્થિતિને લીધે પાટલીપુત્ર કરતાં પણ તેનું મહત્વ વિશેષ ગણાતું હતું. શાહિમાન તથા લુએનચંગ અહીં આવ્યા ત્યારે તે પુરી જહોજલાલીમાં હતું.

લીટી ૪ ગોકુળ. એ સ્થાપી ગામ ન હોતાં સ્વામીઓ કે

ભરવાડોના નેસ જેવું હતું. એટલા માટે તેને વજ (સં. વ્રજ=જવું) પણ કહેતા. ગોકુળનો શબ્દાર્થ ગાયોનું ટોળું અથવા ગાયોનો વાડો કે ગાયોની કો'ડ થાય છે.

લીટી ૫ બદ. અકાસુર-માસી પૂતનાનો ભાઈ. શ્રી કૃષ્ણે તેનો કાલિન્દીને તટે નાશ કર્યો હતો.

બકી.-માસી પૂતના.

તણાવત. તણાવર્ત-જે વાયુ કે વટોગીઆને રૂપે કૃષ્ણને આકાશમાં લઈ ગયો હતો. કૃષ્ણે તેને કંસનો કિંકર બણી ગળે હાથની આંટી બરાબી મારી નાંખ્યો હતો.

કાલિ. કાલીય નાગ. યમુનામાં પડી કૃષ્ણે જેનું દમન કર્યું હતું તે.

અકાસુર. અધાસુર-પૂતના અને બકાસુરનો ન્હાનો ભાઈ. અજમરનું રૂપ લઈ પોતાના ભાંડુનું વેર વાળવા યમુનાને તીરે તે પડ્યો હતો. તેને કૃષ્ણે ગળામાં પેસી મારી નાંખ્યો.

કેશી. ઘોડાનું સ્વરૂપ લેઈ આવેલો કંસનો મુખ્ય મિત્ર. વ્રજ-વાસીઓના દેખતાં કૃષ્ણે એને જોતજોતામાં મારી નાંખ્યા હતા.(પ્રા.કા.)

લીટી ૬. પુરંદર=મંદ્ર (પુર: શત્રૂણાં નગરાણિ દારયતિ સઃ)

મંદ્રની પૂજા છોડી ગોવર્દન પર્વતની પૂજા શ્રી કૃષ્ણે શરૂ કરાવી ત્યારે મંદ્રે ગુસ્સે થઈ ગોકુળ ઉપર હેલી દરી તે વખતે કૃષ્ણ ભગવાને દયલી આંગળીએ ગોવર્દન પર્વત ધારણ કરી ગોકુળનું રક્ષણ કર્યું અને મંદ્રનું અભિમાન તોડ્યું. (ભાગવત દશમસ્કંધ અધ્યાય ૨૫.)

પરમેષ્ઠિ = બ્રહ્મા.

કૃષ્ણ ભગવાને અધાસુરનો નાશ કર્યો ત્યાર પછી તેમનો વિશેષ મહિમા જોવા એક વખત બ્રહ્મા શ્રી કૃષ્ણના સાથી બાળકો તથા

તેમનાં વાછડાં ખીજે રથજે લમ્પ જઈ અંતર્ધાન થઈ ગયા હતા. બાળકો તથા વાછડાંઓના રૂપમાં ભગવાને પોતે એક વર્ષ મુઠ્ઠી રહી કીડા કરી બ્રહ્માને મોહ પમાડ્યો અને તેમનો ગર્વ ટાળ્યો.

જદુરાધ્યએ-મદુરાય-યાદવોમાં શ્રેષ્ઠ.

લીટી ૭-બાળલીલા-બાળપણમાં કરેલી અનેક લીલાઓ, જેવી કે, માટી કઢાવવા માટે મુખ ઉઘડાવતાં યશોદાને મુખમાં કરાવેલું વિશ્વદર્શન, ઉખળ બંધન વગેરે.

દાણુલીલા-નરસિંહ મહેતા, પ્રેમાનંદ વગેરે કવિઓએ દાણુલીલાના કાવ્યો લખ્યાં છે.

રાસલીલા-પ્રસિદ્ધ છે.

જળલીલા-ગોપીઓનાં વસ્ત્રાહરણનો પ્રસંગ.

લીટી ૮-ગોકુલ કાર્જ-ગોકુલમાં કરવા ધારેલું કાર્ય. પૂતના, શકટાસુર, નૃણાવર્ત, વત્સાસુર, બકાસુર, અધાસુર તથા ધેનુકાસુરના વધ, કાલીય નામને નાધ્યો તે, જશોદા સાથે કરેલી બાળલીલા, યમલાજીનનો મોક્ષ, દાવાનળનું પાન, ઈન્દ્ર તથા બ્રહ્માનો ગર્વપરિહાર, ગોપીઓ સાથે રાસલીલા તથા જળલીલા વગેરે જુઓ ભાગવત દશમસ્કંધ અધ્યાય ૬ થી ૩૯.

લીટી ૯-મખાંતર (સં. મિષાન્તર) ખેડું બ્ધાનું.

મેલ્યા-મોકલ્યાના અર્થમાં.

સરખાવો. “ વિશ્વામિત્ર નેડાવીઆ કંકોતરી મેલી ”

કાલિદાસ પસાવડનો.

લીટી ૧૧. પ્રાકૃતમાંય-ગૂંબરાતી બાબાને માટે નરસિંહ મહેતા ‘ પ્રાકૃત ’ શબ્દ વાપરે છે તે નોંધવા જેવું છે.

લીટી ૧૨. ભક્ત કવિ વગેરે.-હું ભક્ત છું, કવિ નથી.

સરખાવો-જ્ઞાનીને કવિમાં ન ગણીશ-અખો.

પદ ૧ છું.

લીટી ૧. વૃજમાં—સંસ્કૃત શબ્દ વ્રજ છે.

ઘે'લાં સં. ગ્રહ (= વળગાડ) ઉપરથી જૂના ગૂજરાતીમાં મિલિલું શબ્દ થયો છે તેના ઉપરથી ઘેલું શબ્દ થયો છે. અહીં ઘેલાં શબ્દ નામ તરીકે વપરાયો છે. સરખાવો 'ઘેલાં દહાડવાં.'

લીટી ૪. તૃષ્ણુ. સં. તૃષ્ણા. જૂનાં ગૂજરાતી કાવ્યોમાં નામને અ'ને આવેલા 'આ' ને બદલે 'અ'કાર વપરાયલો કેટલીકવાર જોવામાં આવે છે. સરખાવો 'બાળા' ને બદલે 'બાળ'.

લીટી ૬. ઠામ કામ વગેરે.—ઠામમાં, કામમાં અને ધામમાં કૃષ્ણનુંજ નામ દીધાં કરે. એમ કરતાંયે જો અવશેષ, બાકી વખત રહે તે તેમાં રામનું નામ દે એવો ભાવાર્થ છે.

રામ = બળરામ

લીટી ૮. રેવંત = ઘોડા.

અકૂર કૂર સદેશો લાવ્યા.—અકૂર શબ્દ ઉપર અહીં શ્લેષ છે.

લીટી ૯. ગોપિયુંએ. કાલીઆવાડી બહુવચનનો પ્રયોગ. આગળ પણ આવા બીજા પ્રયોગો આવે છે.

લીટી ૧૦. સધાર્યા સધાર, સિધાર અને સિધાવ એક અર્થના ધાનુઓ છે. સાધુ=જવું ઉપરથી બનેલા હશે.

લીટી ૧૧. સનમાન. સંસ્કૃત શબ્દ સન્માન છે.

અર્ધ. સં. અર્ધ્ય

લીટી ૧૨. કાકા. અકૂર કૃષ્ણના કાકા થતા હતા.

પદ ૨ જી.

લીટી ૧ તથા ૨. હરિ અને પ્રજ્ઞ. આ શબ્દો નંદે અકૂરને સંબોધ્યા છે.

લીટી ૩. ભાયા-ભાઈ.

લીટી ૪. લહી-ભણીને. કૃષ્ણ ધૃષ્ટિર છતાં અકૂરને પગે લાગે છે તે, ભગવાન ભક્તના દાસ છે માટે, એવો કવિનો અભિપ્રાય છે. નંદરાયના કહેના છતાં તે દેવીને પગે નહોતા લાગ્યા, તેમ ઇન્દ્રનો ચરા નહોતો કયો. (પ્રા. કા.)

પદ ૩ બુ.

લીટી ૪. ગળે ઝલાઈ. જવાનું મન નહોતું છતાં ગમ્. સપડાવા-થી. શું ગળે ઝલાઈ છું ? એમ બોલાય છે.

દયિતા. આ કલ્પિત પાઠ છે

લીટી ૭. ચેત્યા વગેરે. અન્યથ. —ગોપના ચિત્તમાં જે હતું તેથી ચતુર્ભુજ ચેતી ગયા.

લીટી ૮. કે'ણ નેહજી. નેહનું કહેણ. શબ્દનો આરી રીતનો વ્યત્યય નરસિંહ મહેતા ધણી જગાએ કરે છે. નેહનું કહેણ એટલે અકૂર આપણો સ્નેહી છે એવું કહેણ.

લીટી ૧૦ નેહ નાતુંજી.—સ્નેહનો નાતો, સંબંધ.

દંગ. મૂળ શબ્દ દિદ્મૂઢ છે, એટલે જેને દિશાને વિશે ભ્રમ થયો છે એવો. તેમાંથી મૂઢ શબ્દ ખરી પડીને આ રૂપ રહ્યું છે.

પદ ૪ થુ.

લીટી ૧ તથા ૨ ગોપીઓએ દુઃખ ધર્યું તેનું કારણ કવિએ બીજી લીટીમાં કહ્યું છે કે મધુપુર એટલે મથુરા નગરીની ચપળ ચપળાઓ ત્યાં વિકૃત્તને જો વંશ કરે તો પાછા તેમને મળે નહિ.

લીટી ૭. વોણાં. વગરનાં. સં. વિહીન.

૫૬. ૫ મું.

લીટી ૭. સેસો—ગાયને દોની વખતે પાછલે પગે આંધવાનું દોરડું.

લીટી ૧૪. સ્વામી નરસંઘ. નરસિંહના સ્વામી.

૫૬ ૬ હું.

લીટી ૧. હરણિયું. હરણી અથવા મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર. માગશ્વર મહિનાની પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર આ નક્ષત્રમાં હોય છે. શિયાળામાં રાત આખી અને ઉન્હાળામાં પહેલી રાતે એ દેખાય છે.

લીટી ૨. શકે. ઉત્પ્રેક્ષામાં વપરાતા સંસ્કૃત શબ્દનું આ ગૂજરાતી રૂપ છે.

લીટી ૪ ત્રાડિયો. માર્યો સં. તડ્ (તાડયતિ) ઉપરથી ત્રાડ ધાતુ બનેલો છે. ગૂજરાતી ત્રાડ એટલે ખૂમ એ શબ્દ સાથે આને કાંઈ સંબંધ નથી. શુદ્ધ સંસ્કૃત શબ્દોને પ્રાકૃત માની તેમને સંસ્કૃત કરવા જતાં આવાં રૂપ ઉદ્ભવ્યાં છે. સરખાવો, સંસ્કૃત શબ્દ તટને બદલે જૂની કવિતામાં વપરાતું તટ રૂપ; સહજને બદલે સહજ, પરદેશને બદલે પ્રદેશ.

લીટી ૫. ત્રહે. તટે. ઉપરની નોંધ જુઓ.

લીટી ૬. નિગમ. વેદ.

લીટી ૮. આંજણિયા. આંજળુ નામનાં વૃક્ષ. સં. અર્જુન.

અહીં ચમત્કાવર્તન વૃક્ષ અભિપ્રેત છે. ગોકુળમાં જોડે જોડે ઉગેલાં આંજળુનાં બે ઝાડ—શાપિત થયેલા ચક્ષુકુમારો—જેને શ્રી કૃષ્ણે હાથળું ભેરવીને પાડ્યાં અને ચક્ષુ કુમારોને મુક્તિ આપી.

નેડો. હડયો. નીહવું એટલે અંત આવવો. એ ઉપરથી અહીં હારી જવું, હડવું એ અર્થ લીધો છે. નેડો=અંત, છેડો.

લીટી ૯. દેહના=દેહધારી (પ્રા. કા.)

લીટી ૧૦. એહ ગુણ વગરે—એના (કૃષ્ણના) ગુણને તુલ્ય કૃષ્ણના ગુણનીજ ઉપમા આપી શકાય.

પદ ૭ મું.

લીટી. ૨. કાત્યાયની. ગૌરી, પાર્વતી. ગૌરીપૂજન જેને ગોથો કહે છે એ વ્રતમાં કન્યાઓ ગૌરી પાસે સારા વરની યાચના કરે છે.

લીટી ૪ પરાં. વેગળાં, દૂર.

લીટી ૮ થી ૧૨. નરસિંહ મહેતાના શૃંગારની પાછળ જે ભક્તિ અને તત્ત્વજ્ઞાન રહેલાં છે તેનો અહીં ઉદ્દેશ્ય છે.

પદ ૮ મું.

લીટી ૧. જાડરી-જાડેર.

લીટી ૫. વદને કાળજી કરું. અહીં આંખ ઉપર ચુંબનનું સૂચન છે.

હાર વિષુ હારજી જશું. વક્ષસ્થળ ઉપર હાર પ્રહેથી વિના હારનાં મોતીનાં ચિહ્નને લીધે હાર જેવું દેખાય છે. અહીં આલિંગનનું સૂચન છે.

તાંમુલ લાગિયાં કંથ્ય મારા. કપોલ ઉપર તાંમુલનાં ચિહ્નથી નાચિકાએ કરેલા ચુંબનનું સૂચન છે.

લીટી ૬. વારા. ખેતરમાં વાસો રહેવાનો અથવા વૃક્ષોનું વંદોષવાનો વારો.

લીટી ૭. ધૂણી. અહીં ધૂંધવાઈ એ અર્થ લેવો ઠીક લાગે છે.

લીટી ૮. માંડ માંડ વગેરે. માંડ માંડ ક્રોધનો દેખાવ કરી શકી પણ એને મારો ક્રોધ સાચો લાગ્યો.

લીટી ૧૦. ગમતું મન વશ કર્યું. એનું, કહેણ સીકારવાનું, ગમતું હતું છતાં મનને વશ રાખ્યું.

પદ ૯ મું.

લીટી ૧. પ્રભાત. પ્રભાત રાગ, ઉપધાં, ત્રણ કડવામાં આવી ગયો છે તે.

લીટી ૭. સ્વામિની. રાધા. પુષ્ટિમાર્ગમાં રાધાને સ્વામિની કહે છે.

લીટી ૮. ત્યાં સ્થિર જમુના લાગી ડોલવા. રાત્રે જળ જંપી જાય છે તે પણ જાણે જાગીને વહેવા લાગ્યાં.

લીટી ૧૦. પોયણી. કુમુદ. જો કે મૂળનો પોયણી શબ્દ પશ્ચિની ઉપરથી આવેલો છે.

લીટી ૧૧. નાથ પ્રથમ ખાનાર. વાગોળ-એવી આખ્યાયિકા છે કે જે સ્ત્રી સ્વામીના પહેલું પાઈલે તેને વાગોળનો અવતાર આવે.

લીટી ૧૨. પંખીએ મૂક્યા ગજ જવા બાર. કહે છે કે પક્ષી રાત્રિએ નિત્ય બાર ગાઉ ઉડીને જાય છે અને સવારે પાછાં આવે છે, તેમણે મણુ પ્રભાત થયું જણી ઉડવાનું છોડી દીધું. પ્રાચીન કાવ્ય ત્રિમાસિકની ટીકામાં આ પ્રમાણે ખુલાસો છે, પણ તે અર્થ બંધબેસતો નથી થતો.

લીટી ૧૫. આ લીટી રસમાં લુપ્ત કરે છે.

લીટી ૧૬. વિરહી પ્રાણી. 'જોખીઓ તથા' પણ પક્ષીઓ.

લીટી ૨૦. નિશે-નિશ્ચય.

પદ ૧૦ મું.

લીટી ૬. ખુશ ખુશ વગેરે. ખીશકોલીઓ ખુશ ખુશ શબ્દ ફરતી હતી પણ રાધા ખુશ ન હતી માટે એને એ ગમતું ન હતું.

લીટી ૮. ભઈ-થઈ. જૂની હિંદુસ્તાનીમાં આ ક્રિયાપદ વપરાય છે. આ પદ સુંદર છે.

પદ ૧૧ મું.

લીટી ૧૦. મોતી. મોતી એટલે શું? પ્રાચીન કાવ્યમાળામાં એનો અર્થ કડીઓ કયો છે. માર્તિક એટલે માટીથી ચણનાર એ ઉપરથી હશે?

લીટી ૧૨. સુરતશર. કૃષ્ણ. નરસિંહ મહેતાએ વળેલા સુરત-સંગ્રામ કાવ્યનું અહીં સ્મરણ છે.

પદ ૧૨ મું.

લીટી ૪. અંધારાની ખાધી એ ભણી રે. અંધારાની એ
(ભૂલ) ખાધી એ .ચાચે.

ભણી=લીધે, કારણથી (કાદમ્બરી પૂર્વ ભાગ પૃ. ૧૫૬).
સરખાવો. કુંવર કહે સુસરા તણે, બળે ન લીજો રાજરે:

આપ પરાક્રમ જિહ્વાં નહિ, તે આવે કુણ કાજરે.

તેહ ભણી અમે ચાલશું, જોશું દેશ વિદેશરે.

શ્રીપાળનો રાસ ખંડ ૨ જો કાળ ૧.

મોરાર. સં. મુરારિ મુર નામના રાક્ષસનો વધ કરનાર.

લીટી ૫. ધરિયા શર. અકૂર. અકૂરને શર (કૃષ્ણ) ધાર્યા.
અથવા શર અકૂરને પકડ્યા.

લીટી ૧૨ શકે વગેરે. આ પિશાચિણીઓ હશે ? ના ના, એ
તો ન હોય, કારણ તે તો કૃષ્ણના ભક્તને પીટી ન શકે, એવો
અકૂર પોતાના મનમાં તર્ક કરે છે.

પદ ૧૩ મું.

લીટી ૧. તોય=પાણી

લીટી ૧ થી ૪. અકૂર કહે છે કે હું કૃષ્ણ નથી. તમે પાણી
શીદ વસોવો છો ? હું અમૃત નથી, પણ ઝેર છું; હું હરિ નથી,
પણ હરિને માર્ગે જનારો પંથી છું. કૃષ્ણ કપટથી ખોટું બોલે છે
એમ માની ગોપીઓ દરેકનો જવાબ દે છે.

લીટી ૬. હેર. ગુમચર સં. હેરક:

લીટી ૭ ખરકેલું. સં. લુક્

(અકૂર) ખરકેલું (કહેલું) તે ખંસીધર રાધાવરે સાંભળ્યું.

તાન્ત્ર્યાગ

લીટી ૮. પાણી પહેલી પાળ. ખેતરમાં પાણી પાતી વખતે
પાણી પહોંચતાં પહેલાં પાણી વાળવા માટે પાળ કરી લેવી જોઈએ
એ કથિતી. સરખાવો.

આંધી શકે તો આંધળો રે, પાણી પહેલી પાળ;
છેલ્લે ક્યારે જાગ વળ્યું રે, ગુણ ગાયે નરસૈયો દયાળ.

(ભક્તિ અને જ્ઞાનનાં પદ)

લીટી ૧૧ હરિનો અંક મેળવીને બોપીઓ બોપી, હર્ષથી પ્રકાશી.

પદ ૧૪ મું.

લીટી ૧. વાન=શરીર. વપુવર્ણુ ચન્દ્ર ગૂજરાતીમાં શરીરના
અર્થમાં વપરાય છે. તેમાંથી વપુ નીકળી જઈને વાન ચન્દ્રનો એ
અર્થ રહ્યો. સરખાવો. સોળે સાન વીસે વાન. ‘ બીને વાન ’માં વાન
(વર્ણુ) નો મૂળ અર્થ રંગ રહેલો છે.

લીટી ૮ દાવ=નિશ્ચય.

લીટી ૧૩. કટોરિયું. કાંચળીની આંચ ઉપર ભરતકામમાં
વપરાય છે.

મેળિયું. કાંચળીની આંચના છેડા ઉપર ચોડવાનો કસબી પટો.

લીટી ૧૮ દાય-દાવ, યુક્તિ.

પદ ૧૫ મું.

લીટી ૩. અરિડાં. દુરમન-સાસુ, નણુંદ વગેરે.

લીટી ૬. વહશે. છેતરશે. સં. અતિવહ્=છેતરવું. તેમાંથી પુ-
રોગ ‘ અનિ ’ ખરી પડ્યો.

લીટી ૧૬. ઝૂલી રે. ઝૂલતી રહી, કાંઈ ચાલ્યું નહિ.

પદ ૧૬ મું.

લીટી ૧. વરણાગી. પૂર્વે સ્ત્રીઓ મ્હોડા ઉપર ચર્ણ, ચર્ણક
(=કેાઈક રંગ) લગાડતી તે ઉપરથી વરણાગી એટલે ટાપટીપ.

લીટી ૪. કડિયું. કેઢિયું.

લીટી ૧૦. મૌવન માતા-મૌવનથી માનેલા.

લીટી ૧૧. ઉપનંદ-નંદથી ન્હાનો.

વૃષભાણુ-રાધાનો પિતા.

પદ ૧૭ મું.

લીટી ૫. પણ-પ્રતિશા.

લીટી ૧૧. દોત-ખડિયો.

લીટી ૧૨. નરસંઘ સખી. નરસિંહ મહેતા એમ માનતા હતા કે પોતે ગોપીરૂપ થઈ ગયા છે. તેમણે જે ભક્તિશૃંગાર વર્ણવ્યો છે તે એ ભાવથી વર્ણવ્યો છે.

પદ ૧૮ મું.

લીટી ૫. હરિયે (હસ્ત) કમળમાં કમળપત્ર પકડ્યું.

લીટી ૧૧. દમામ. આડંબર. આ જગાએ ધમકી અર્થ છે.

પદ ૧૯ મું.

લીટી ૨. ધરેડે. ગાડાને ચીકે, ધોરી રસ્તે.

લીટી ૭. જાણે સં. જાને હિત્રેક્ષાવાચક.

અશનાં-ખાવા માટે સં. અશન=ખાવું આ રૂપ પ્રાચીન અવ્યય પ્રત્યય અમૂ મળવાથી થયેલું છે. સરખાવો ચિરમૂ, કામમૂ ઇ: હાલ એ પ્રત્યય ઉપરથી થયેલો પ્રત્યય ' આં ' ગુણુવિશેષણ અને કૃદંતવિશેષણનાં અવ્યયરૂપ અનાવવામાં વપરાય છે. કાદંબરી પૂર્વ ભાગ. પૃ. ૧૭૮ ઉદાહરણ.

ખૂંદી તો ધરતી ખમે, વાઢી ખમે વનરાઈ.

વેણુ કવેણુ તો સંત ખમે, જ્યમ સાચરાં નીર સમાય.

પદ ૨૦ મું.

લીટી ૩. ઉછંકળ. ઉચ્છંખલ-જેની શુંખલા એટલે સાંકળ નીકળી ગઈ છે એવો.

લીટી ૫. મયંક. સં. મૃગાંક ચંદ્ર. મૃગનું લાંછન છે તેથી.

પદ ૨૦ તથા ૨૧ એ અન્તે પદના ભાવ અને વર્ણન મનોહર છે.

પદ ૨૧ મું.

લીટી ૧. આઠ. આવલું. સં. ઉધસ્ ખૂટેાએ-આખલાએએ.

પદ ૨૨ મું.

લીટી ૪. બધ-બદ્ધ.

લીટી ૮. સંધેસા-સાંધ કરતા કરતા. મળતા ભેટતા અને સંદેશા સાંભળતા.

સાંધ (સં. પરિષ્વજ્ઞ=ભેટવું) મળતી અથવા છુટી પડતી વખતે એક બીજાને ભેટ છે એને સાંધ કહે છે.

લીટી ૧૩. અપળ વગેરે. અન્વય. શાન્તિ રહિત અપળ દિભેલ. કલ્પિત પાઠ લીધો છે.

પદ ૨૩ મું.

લીટી ૮. સારથીએ. સારથીપણામાં સં. સારથ્ય

લીટી ૧૨ ભાગા-કારણથી.

પદ ૨૪ મું.

લીટી ૧૯. દોડતાં રેતી વગેરે. દોડતાં જે રેતી ઉડતી તે દોડવાના વેગને લીધે આગળ પડવાને બદલે પાછળ પડી જતી હતી, મતલબ ઉડતી રેતી કરતાં રાધાનો વેગ વિશેષ હતો.

સરખાવો-આત્મોદ્ધૃતૈરપિ રજોભિરલંઘનીયા:

શાકુન્તલ નાટક.

લીટી ૨૦. કાડી લોકોની ઘોડીઓ ધણી વેગવાળી હોય છે. તેમાં તાજણ જતની ઘોડીના વેગથી તો હદ ગણાય છે. પરંતુ તે પણ રાધાના વેગથી અથડાઈ પડે માટે તેને રાધાની જોડ-અરાજરી ની કેમ કહી શકાય ? (પ્રા. કા. મા.)

પદ ૨૫ મું.

લીટી ૨. ઊધે. ગાડાના હાંકનારને એસવાની જગાથી તે ધુંસરી આંધવા સુધીના ભાગને ઊધ કહે છે.

લીટી ૪. ધીટયા=નિર્લજ્જ સં. ધૃષ્ટ.

લીટી ૧૦ રૂમન=આલિંગન. સં. પરિરંભણમ્.

પદ ૨૬ મું.

લીટી ૪. ખૂતી=ચોટી.

લીટી ૭. નાશા. નાસા. સૂંઢ

લીટી ૧૨ વતી-અદ્દે.

પદ ૨૭ મું.

લીટી ૩ થી ૬ ઉજવળ ઐરાવત વગેરે. ઉજળા ઐરાવત (કુંદના હાથી) ઉપર સુંદર મેવસ્યામ-મંદ્ર શોભે છે અને તરેહ તરેહના રંગતી ચપળા-લીજળા ચમકે છે અને વહેલી વહેલી સવળી વાદળાઓ જાય છે, તેમ ગોરી સ્ત્રીઓના કુંજર ઉપર મંદ્રના જેવા ધનસ્યામ (કૃષ્ણ) શોભે છે. લીજળાઓ તથા વાદળાઓને ડોકાણે ભાલાવાળી ગોપીઓ દોડાદોડ કરી રહી છે. (પ્રા. કા. ત્રિ.)

લીટી ૭ તથા ૮ મનુષ્ય રૂપ વગેરે. રમાપતિ-વિષ્ણુ જેના બ્રહ્મા તથા શિવ સેવક છે તેને મંદ્રતી ઉપમા અપાય નહિ પરંતુ તે મનુષ્ય દેહે છે માટે એ ઉપમા આપી છે. (પ્રા. કા. ત્રિ.)

પદ ૨૮ મું.

લીટી ૩. અરકયું. કલું.

અવરથા. વૃથા. અર્ધી 'અ' નકારવાચક નથી. સરખાવે! અક્ષોપ, અક્ષોર, અમયું.

પદ ૩૦

લીટી ૪ તિમાં; ત્યારે

લીટી ૯ ધ્વજ કમળ. સામુદ્રિક શાસ્ત્રમાં કહેલાં ધ્વજ કમળ આદિ ચિન્હ કૃષ્ણને પગે હતાં; માટે ગોપીઓએ કલું કે એ ચિન્હ વાળાં પગલાં વહેલા વહેલા આવીને દેખાડ્યો. (પ્રા. કા. ત્રિ.)

પદ ૩૧

લીટી ૬. તામ. ત્યારે.

લીટી ૭. શીખ દિડં. શીખ દીધી. સૂચના આપીના અર્થમાં. મિલિયા જુમ્મએ-નંદરાય મળ્યા જોઇએ, તેમને પહેંચી જવું જોઇએ.

લીટી ૧૬ કીર્તિની બાળ. કીર્તિની આલા-રાધા.

પદ ૩૨ મુ

લીટી ૯. કાકાને ઓળખ દીધી. ગોકુળથી મથુરા જતાં રસ્તામાં
અકસ્માતે ગયા ત્યાં જળમાં કૃષ્ણે શેષશાયી ચતુર્ભુજ સ્વરૂપ તેમને
દેખાડી પોતે બાળક છે એવો ભાવ તેમના મનમાંથી દહાડી નાંખે.

કુબડી. કુબ્જ.

લીટી ૧૨. લાઠા. દહાણુ.

પદ ૩૩ મુ

લીટી ૯. બળતે બુકાય તે બૂકું. બૂકવું એટલે શાકડો ભરીને
ખાવું. બળતામાંથી જેટલું બૂકાય તેટલું બૂકવું એવી કહેવત છે. પોંક
પાડતા હોમએ તે ઉન્હા ઉન્હા બળબળતાજ સારા લાગે તે ઉપરથી
આ કહેવત કદાચ પડી હોય.

લીટી ૧૨. જાયા. જન્મેલા. માણસો પોતેજ દોષથી ભરેલા છે
તેમણે હરિના ગુણમાં દોષ દેખવો નહિ.

લીટી ૧૩. વળિયાં કરચલી.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠનાં પ્રકાશનો

મહાવિદ્યાલયો માટે

પ્રમાણશાસ્ત્ર પ્રવેશિકા—દ્રે. શ્રી. રામનારાયણ વિ. પાઠક, અધ્યાપક
ગૂજરાત મહાવિદ્યાલય, અમદાવાદ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

સંપત્તિશાસ્ત્ર—અ. ભાટેના મૂળ મરાઠી પુસ્તકને આધારે ફેરફાર
સાથે. મૂલ્ય, ભાગ ૧ ના ૦-૩-૦, ભા. ૨ ના
૦-૮-૦, ભા ૩-૪ ના ૧-૪-૦.

POETICAL SELECTIONS for the First Year Exa-
mination 0-8-0. સંગ્રહ કર્તા: બાબુરાવ ગ.
ઠાકોર, ખાનચંદ પે. સિપાહીમલानी, વાલજી ગો.
દેસાઈ.

ગોવિંદ ગમન—(કવિ પ્રેમાનંદકૃત) સં. શ્રી. રામનારાયણ પાઠક,
તથા શ્રી. નરહરિ પરીખ, અ. ગૂજરાત મહાવિદ્યા-
લય, અમદાવાદ મૂ. ૦-૫-૬

મહાવિદ્યાલયો અને વિનય મંદિરો માટે

પૂર્વરંગ—(ભારત વર્ષના પ્રાચીન કાળનો ઇતિહાસ) લેખક, શ્રી.
દત્તાત્રેય કાલેલકર તથા શ્રી. નરહરિ પરીખ, અધ્યા-
પક, ગૂજરાત મહાવિદ્યાલય, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

મન્તા એ બાને ઉર્દુ—(ઉર્દુ વાંચનમાળા) લેખક, સૈયદ અમુઝદર
નદવી, અધ્યાપક, ગૂજરાત મહાવિદ્યાલય, મૂલ્ય ૦-૪-૦

કુમાર અને વિનય મંદિરો માટે

ઐતિહાસિક વાર્તામાલા—મોગલવશ—ખીનું મુદ્રણ. લેખક,
શ્રી. નાનુકલાલ ચોકસી, અધ્યાપક ન્યુ ઇંગ્લીશ સ્કૂલ,
મરૂચ. મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

ચણીબોર—(બાળ કવિતાઓનો સંગ્રહ) સંયોજક, શ્રી. જુગતરામ
દવે મૂલ્ય ૦-૫-૦ (ખીજી આવૃત્તિ).

રાયણુ—(ચણીબોર શીખી આગળ વધેલાં બાળકો માટે કવિતાઓનો
સંગ્રહ) સંયોજક, શ્રી. જુગતરામ દવે, મૂલ્ય ૦-૮-૦

ચાલણુગાડી—નાની અને મોટી (બાળપોથીઓ) લેખક, શ્રી. ગિરિ-
જશંકર બધેકા, અધ્યાપક દક્ષિણામૂર્તિ વિદ્યામંદિર,
ભાવનગર. મૂલ્ય નાની ૦-૧-૩, મોટી ૦-૩-૦

રાષ્ટ્રીય વાંચનમાળા—સંયોજક, શ્રી. છોટાલાલ બા. પુરાણી,
મરૂચ કેળવણી મંડળ, પહેલી ચોપડી મૂલ્ય ૦-૪-૬,
બીજી ચોપડી મૂલ્ય ૦-૪-૬.

અધ્યાપકો માટે.

બાળ વાર્તાઓ—શ્રી. ગિરિજશંકર બધેકા અને શ્રી. દત્તાત્રેય
કાલેલકરનાં વ્યાખ્યાનો મૂલ્ય ૦-૩-૦.

ગણિતની પરિભાષા—કર્તા, શ્રી હરિહર ભટ્ટ, રાષ્ટ્રીય વિદ્યા મંદિર,
સાબરમતી. મૂલ્ય ૦-૪-૦.

સ્વતંત્ર બાળ શિક્ષણ—(ડૉ. મોન્ટેસોરી વિશે શ્રી. ગિરિજશંકર
બધેકાનું વ્યાખ્યાન) મૂલ્ય ૦-૩-૦.

ગુજરાત પુરાતત્ત્વ મંદિરનાં પ્રકાશનો

આર્યવિદ્યા વ્યાખ્યાનમાળા—મંદિરના અધ્યાપકોનાં વ્યાખ્યાનોનો

સંગ્રહ. મૂલ્ય છોટની પટ્ટી રૂ. ૨-૦-૦.

ચામડાની પટ્ટી રૂ. ૨-૮-૦.

પ્રાચીન સાહિત્ય—મૂળ લેખક રવિન્દ્રનાથ ઠાકુર, અનુવાદક,

શ્રી. મહાદેવ દેશાઈ અને શ્રી. નરહરિ પરીખ.

મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦.

પાલી પાઠાવલી—સંયોજક, મુનિશ્રી. જીનાવજયજી, આચાર્ય ગુજરાત

પુરાતત્ત્વ મંદિર, મૂલ્ય ૦-૧૪-૦.

પ્રાકૃત કથા સંગ્રહ—સંયોજક, મુનિશ્રી. જીનાવજયજી, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

ઉપનિષદ પાઠાવલી—સંયોજક, શ્રી. દત્તાત્રેય કાલેલકર મૂલ્ય ૦-૧૦-૦

બુદ્ધલીલા સાર સંગ્રહ—(શ્રી. ધર્માનંદ કૌસામ્બીના મરાઠી

પુસ્તકનો અનુવાદ) મૂલ્ય ૨-૮-૦.

અભિધર્મમત્થ સંગ્રહો—સં. શ્રી. ધર્માનંદ કૌસામ્બી. મૂલ્ય ૨-૦-૦.

છપાય છે

વિદ્યાર્થીક તરફથી

હિન્દી રાષ્ટ્રીય ખર્ચ—લેખક, શ્રી. ખુશાલ ત. શાહ.

Prose Selections પ્રથમા પરીક્ષા માટે. સંગ્રહ કર્તા:
આબુરાવ ગ. ઠાકોર, આનંદ ચે. સિપાહીમલાની.

Poetical Selections for the Vinita Examination
1979-80. શ્રી. આબુરાવ ગ. ઠાકોર, અધ્યાપક,
ગુજરાત, મહાવિદ્યાલય. મૂલ્ય ૦-૮-૦.

ગુજરાત પુરાતત્ત્વ મંદિર તરફથી

જિનચરિતમ—સં. મુનિ જિનવિજયજી.

હિન્દુઓના તહેવારોનો ઇતિહાસ—(શ્રી ‘ઋગ્વેદી’ના મરાઠી
પુસ્તકનો અનુવાદ.)

અભિધાનવ્વદીપિકા

ચોખ્ખેલાં પુસ્તકો

હિન્દી તવારીખ—(તુર્ક અને પઠાણ રાજ્યોનો ઇતિહાસ) લેખક,
શ્રી. નાગુકલાલ નં. ચૌકસી.

પાઠ સંચય—કુમાર મંદિરનાં ઉપલાં ધોરણો માટે.

